1

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1993 SPALIS - OCTOBER Nr. 9 (253)

MAIŠTAS KARIUOMENĖJE

POLITIZACIJOS YLA IŠLINDO IŠ MAIŠO

Rugsėjo viduryje Lietuvą akimirksniu aplėkė žinia, kad 36 metų jaunesnysis leitenantas Jonas Maskvytis, vadovavęs Kauno savanorių kuopai ir neseniai pašalintas iš Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos (SKATo) dėl to, kad jam iškelta kriminalinė byla, ne tik pats pasitraukė ginkluotas į mišką, bet ir telkia ten savo šalininkus.

Šalies krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius, vadovaujantis šiai svarbiai ministerijai nuo pat jos įsikūrimo dienų ir sugebėjęs išlikti prie visų valdžių, ilgai mėgino slėpti šį faktą nuo visuomenės. Kai kas apie maištą savanorių kariuomenėje pavyko sužinoti tik po pusantro mėnesio ir tik spaudos dėka. Dienraščiai reiškė nusistebėjimą, kad valdžia tiek ilgai slėpė konfliktą ir gėdingai lindo derėtis su maištininkais į mišką.

Jaunesnysis leitenantas J. Maskvytis ir jo bendraminčiai, pasitraukę į mišką, iškėlė daug reikalavimų valdžiai. Tarp jų buvo ir reikalavimas leisti savanoriams nemokamai važinėtis autobusais, pakelti algas kuopininkams (jie gaudavo tik 120 litų, tačiau tiek pat tegauna ir neprastas chirurgas). Jau vėliau, kai į mišką sugūžėjo reporteriai, maištininkai nesislėpdami aiškino, kad ši valdžia jiems nepatinkanti, vadino ją „komunistų lizdu" ir pan.

Žinia apie pusantro šimto Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos, kuri yra pavaldi Krašto apsaugos ministerijai, kariškių pasitraukimą iš Kauno su ginklais į pakaunės miškus tik iš pirmo žvilgsnio gali būti vertinama kaip perkūnais iš giedro dangaus.

Debesys krašto apsaugos sistemoje kaupėsi jau seniai. Jau nuo pat pradžių, dar Ministrės pirmininkės K. Prunskienės valdymo laikotarpiu, buvo aišku, kad Lietuvos kariuomenę kuria kas tik netingi, išskyrus karo mokslo ragavusius žmones, todėl KAMo kareiviai ir karininkai gana greit tapo spaudos policijos kronikos skyrelių herojais. Jeigu dabar kas nors suskaičiuotų, kiek per trejetą metų Lietuvos kariuomenės atstovai buvo pagauti girti už vairo, po šūvių restoranuose, kaip muštynių dalyviai, susidarytų stora knyga. Tarp „herojų" būdavo net ir pulkininkų, o šį laipsnį Lietuvoje įmanoma užsitarnauti per pusantrų metų, pradedant eiliniu, kaip tai padarė Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos vadas Jonas Gečas.

Daugelį kariškių, dar iki Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo perėjusių į Lietuvos pusę, ministras A. Butkevičius išvarė iš kariuomenės, nes šie nenorėjo sutikti su kariuomenėje klestinčia netvarka ir ministro vienvaldyste. Pats ministras mokėjo vaizduoti savo veiklą taip, kad tiek visuomenei, tiek politikams susidarydavo įspūdis, jog ministerija veikia puikiai, o kariuomenė vis labiau tobulėja. Ir tai pavykdavo nesunkiai. Į klausimą, kaip tai pavykdavo, geriausiai po vienų parodomųjų kariuomenės pratybų atsakė vienas įsilinksminęs Amerikos karininkas, šaipydamasis, kiek jam Butkevičius gali rodyti tą patį veiksmą, kai jo vyrukai rankomis skaldo plytas.

Krašto apsaugos, o ypač Savanoriška krašto apsaugos tarnyba, kurios įstatymas beveik be svarstymo ant karštųjų buvo priimtas tuoj po 1991 metų sausio 13-sios, iš pat pradžių buvo kuriama kaip labai politizuota ir ideologizuota organizacija. Blaivesni balsai, kad kariuomenėa turinti tarnauti ne kuriai nors politinei jėgai, o valstybei, buvo nutildomi, brutaliai apšaukiant tokios nuomonės reiškėjus „komunistais", „išdavikais" ir pan.

Net darbiečiai, kurie krašto apsaugos sistemos kūrimo pradžioje aktyviai tam priešinosi, atėję į valdžią nedrįso pajudinti pono A. Butkevičiaus, kurio veiklą ištyręs Valstybės kontrolierius padarė išvadas, jog kariuomenėje ypač dažnai buvo pažeidinėjama finansinė drausmė, šiuo metu trūksta dokumentų, pateisinančių vienus ar kitus pirkimus ir buvo nustatyta, kad dažniau-

(tęsinys 5-me psl.)

LIETUVOS KONSTITUCINIS TEISMAS NE VAŠINGTONE IR NE BENDRUOMENĖJE

Praeito mėnesio pradžioje Amerikos lietuvių spaudoje pasirodė JAV lietuvių bendruomenės Krašto valdybos kreipimasis, prašantis aukų padėti išlaikyti JAV LB įstaigą Vašingtone. Daug kas tokio pat turinio laišką gavo paštu.

Trys atsišaukimą pasirašę JAV LB vadovai, V. Maciūnas, A. Gečys ir A. Dambriūnas, nurodo daugelį Lietuvai ir JAV lietuviams svarbių ar naudingų reikalų, kuriuos atliko ar stengiasi atlikti minėtoji įstaiga. Todėl ir mes mielai prisidėtume prie raginimo duosniai šiam reikalui atverti pinigines, jei ne viena kreipimosi dalis, kuriai pritarti negalime. Todėl siūlome lūktelti, kol LB Krašto valdyba kai ką tarp savęs išsiaiškins ir visuomenei paaiškins.

Krašto valdybos atsišaukime teigiama, kad „Lietuvos ambasada neturi teisės JAV kongresui kalbėti apie Amerikos lietuvių rūpesčius, kritikuoti Lietuvos vyriausybės nutarimus ar pasmerkti Lietuvos Seimo įstatymus, kurie prasilenkia su žmogaus teisėmis. Tai atlikti gali tik lietuviškosios išeivijos suteiktu mandatu ir finansine parama išlaikoma visuomeninės paskirties įstaiga" (pabraukta LB kreipimesi-Red.)

Lietuva yra nepriklausoma, suvereni valstybė. Jos gyventojų teises užtikrina visų politinių grupių susitarimu priimta ir referendumu tautos patvirtinta Konstitucija. Pagal demokratijos principus veikiančiame Seime įstatymų projektai pereina per pozicijos ir labai aktyvios opozicijos kritikos ugnį. Gyventojus nuo valdžios savivalės saugo ir gina ne tik teismai, bet ir gausi, įvairi, agresyvi, valdžiai nepataikaujanti laisva spauda. Kad įstatymai nepažeistų Konstitucijos normų, rūpinasi ką tik pradėjęs dirbti Konstitucinis teismas, jau pačiu pirmuoju savo sprendimu panaikinęs konstitucijai prieštaraujanti Seimo nutarimą paleisti Vilniaus miesto savivaldybę ir tuo įrodęs savo nepriklausomumą nuo pašalinių įtakų.

Net ir didelę demokratijos patirtį turinčių kraštų įstatymuose pasitaiko netobulumų, prieštaravimų, žmogaus teisių pažeidimų, todėl įstatymai persvarstomi, keičiami, tobulinami, neretai dėl jų ginčijamasi. Taip yra ir Lietuvoje. Tuo tarpu Bendruomenės vadovai kol kas visuomenės svarstymui nepasiūlė nei vieno Lietuvos įstatymo, tikrai ar tariamai pažeidžiančio žmogaus teises. Nejaugi Bendruomenės vadai jaučiasi turį neklaidingumo monopolį patys vieni spręsti tokius jautrius ir sudėtingus klausimus. O pagaliau ir demokratijos principai reikalautų valdybai savo nuomonės neprimesti ir pačiai vienai nespręsti klausimų, dėl kurių bendrinės organizacijos narių pažiūros gali išsiskirti. Tuo labiau abejojame, kad viena toli nuo Lietuvos esančios išeivijos įstaigos tarnautoja sugebėtų tinkamai spręsti Lietuvos įstatymų „prasilenkimus su žmogaus teisėmis". Net jeigu tokių prasilenkimų ir būtų, tai juos smerkti ir taisyti vieta ne Vašingtone, o Vilniuje.

Pagalbos Lietuvos žmonėms Vašingtone ieškojome tada, kai Lietuva buvo okupuota ir aneksuota. Dabar Lietuvos piliečiai gali patys sėkmingai kovoti už savo teises be užsienio intervencijos. Be to, mūsų pagalbos šioje srityje jie ir neprašo.

Dėl tikrų ar tik įsivaizduojamų žmogaus teisių pažeidimų Lietuvoje galime aiškintis ar ginčytis savo tarpe, ar kelti tuos klausimus Lietuvoje. Bendruomenės pagalba čia nereikalinga ir mandato iš visuomenės Vašingtone skųstis Lietuva ji nėra gavusi. Todėl pinigines JAV lietuvių bendruomenei atverti pasiūlysime tada, kai Krašto valdyba užtikrins, kad pinigai nebus naudojami nenaudingiems ir nereikalingiems skundams Vašingtone.

Akiračių redakcija

Šiame numeryje

BUČIUOJU MARIJOS ŽEMĘ

Keturios dienos laisvoje šalyje. Tikinčiųjų, politikų ir bankininkų viltys ir lūkesčiai. Reportažas apie popiežiaus Jono Pauliaus II apsilankymą Lietuvoje.

ROMANAS APIE MAŽĄJĮ ŽMOGŲ

Pirmosios Antano Ramono knygos recenzija.

IRACIONALUMO IŠRAIŠKA

SKILTYS, LAIŠKAI, POLEMIKA

Lietuva ir išeivija spaudos veidrodyje

BUČIUOTI AR NEBUČIUOTI?

Prieš popiežiui Jonui Pauliui II atvykstant į Lietuvą, tenykštėje spaudoje buvo nemažai rašoma apie pasiruošimą šiam dar nuo sovietinių laikų laukiamam vizitui. Iškilo ir ginčytinų klausimų. Vienas tokių klausimų, sukėlusių nemažas politines aistras, liečia Bažnyčios ir ypač kunigų dalyvavimą politikoje. Kitas klausimas, kuris daug ką domino, bet rimtesnių laikraščių buvo laikomas ne visai mandagiu, sukosi apie prez. A. Brazausko laikyseną popiežiaus sutikimo metu: bučiuos ar nebučiuos popiežiaus žiedą buvęs kompartijos vadovas? Kaip jau ir anksčiau ne kartą yra buvę, klausimą, kurio kiti nedrįsta paliesti, iškėlė *Respublika* (1993 m. nr. 165), paskelbusi tuo reikalu skaitytojų apklausos duomenis bei motyvus, kuo savo nuomone grindė atsakiusieji TAIP (t.y., kad turėtų bučiuoti) ir atsakiusieji neigiamai (t.y., kad NEREIKIA bučiuoti). Spausdiname įdomesnes šių pasisakymų ištraukas:

Taip

Jei katalikas tiki Dievą, tai turi bučiuoti (Krivickienė)

Kaip paprastas žmogus ir krikštytas (Degutytė)

Katalikiško krašto vadas ir krikštytas (Pavarčienė)

Katalikų vadas, be to Dievo valia, kad tapo prezidentu (Tamulienė)

Reikia bučiuoti, ir prezidentas bučiuos. Jis ne Landsbergis, jis geras psichologas.

Reikia, kad išpirktų savo nuodėmes.

Kadangi ponas Brazauskas yra garbingiausias pilietis, jis turėtų bučiuoti ranką, išreikšdamas tautos pagarbą.

Turi bučiuoti kaip ir visame pasaulyje (Dominienė).

Jis katalikas, krikštytas, sutuoktas bažnyčioje, tolerantiškas, turėtų bučiuoti ir jo buvimas KP nieko nereiškia (pensininkų grupelė).

Privalo, kad išpirktų savo kaltes prieš Lietuvą (L. Stokaitė, Pakruojis)

Jeigu katalikas – turi bučiuoti, nes popiežius yra Kristaus vietininkas čia Lietuvoje ir būtų didelė gėda, jei nepabučiuotų (Černiauskienė, Vilnius).

Nereikia

Kadangi žmogus netikintis, buvęs komunistas ir reikėtų pažiūrėti, ar pasaulio praktikoje kitų tikėjimų atstovai bučiuoja žiedą popiežiui.

Čia, Lietuvoje yra daugybė kitų tikėjimų atstovų, todėl jei jis bučiuos, bus kaip įžeidimas kitų tikėjimų atstovams.

Jis neturi bučiuoti, kadangi popiežius yra vyras, jei būtų moteris, o toks atvejis istorijoje yra užfiksuotas, tada galėtų bučiuoti (A. Barakauskas).

Jeigu jis tikintis, gali bučiuoti, o jei netikintis, nėra reikalo apsimetinėti tikinčiuoju (R. Marcinkevičius, 23 metai).

Turėtų pirma pabučiuoti V. Landsbergis (J. Petraitis, IV kurso studentas).

Nėra tikslo, todėl, kad užteks jeigu Landsbergis bučiuos, nes jis pasikvietė popiežių.

Kadangi popiežius nėra oficialus asmuo, o Brazauskas yra oficialus asmuo, nėra reikalo bučiuoti.

Jeigu prezidentas bučiuotų žiedą, įžeistų netikinčiuosius. Nėra aukščiau už Dievą nė vieno žmogaus žemėje, kuriam reikėtų bučiuoti ranką.

Jeigu iškišęs liežuvėlį bažnyčioje paplotėlio laukia – turi bučiuoti, o jei ne – tai ne (K. Alksnys).

Ne, jeigu bučiuos popiežiaus žiedą – tai bus padaręs tokią pat nuodėmę, kaip ir Landsbergis gyvendamas su antra žmona (pensininkė, Marijampolė).

Suteps popiežiaus ranką.

Prezidentas kaip valstybės vadovas sutinka Vatikano valstybės vadovą, ir turi elgtis pagal prezidentinį etiketą. Popiežiaus žiedą bučiuoja tik aukštoji dvasininkija (Kšivickis).

Neturi teisės, priesaiką priėmė ranką padėjęs ne ant Biblijos, o ant Konstitucijos, kurios irgi nesilaiko.

Neseniai tik praregėjo. Tegul bučiuoja Lenino kaukolę (Druskininkai).

Taip šiuo klausimu nuskambėjo liaudies balsas...

AKCIJA PRIEŠ ARKIVYSKUPĄ BAČKĮ

Kitas klausimas, iškilęs Lietuvoje prieš Popiežiaus apsilankymą, yra dvasiškių dalyvavimas politikoje. Iš tikrųjų klausimas iškilo praeitą rudenį prieš rinkimus. Lietuvos vyskupų konferencija uždraudė Lietuvos kunigams kandidatuoti į Seimą ir rinkimuose užėmė daugmaž neutralią poziciją (išskyrus Telšių vyskupą J. Vaičių, atvirai raginusį rinkėjus balsuoti tik už katalikus ir rėmusį dešiniąsias grupuotes). Lietuvoje, kur vyresnioji karta dar prisimena iš prieškarinio laikotarpio stiprias klerikalizmo tradicijas, toks Katalikų bažnyčios neutralumas buvo daug kam nesuprantamas. Sąjūdžio veikėjai buvo įsitikine, kad tokia Bažnyčios laikysena prisidėjo prie Sąjūdžio pralaimėjimo rinkimuose ir kaltino dėl to iš svetur atsiųstą Lietuvos padėties nepažįstantį vysk. Bačkį. Apie tai plačiau *Tiesoje* (1993 m. nr 165) rašo išeivijai gerai pažįstamas katalikų veikėjas, disidentas Vyt. Skuodis:

Dabar, laukiant didžiai gerbiamo svečio, Kristaus vietininko ir apaštalo šv. Petro įpėdinio – popiežiaus Jono Pauliaus II, kurio kelionių pagrindinė mintis – „atsiverkite Kristaus evangelijai!" kaip perkūnas iš giedro dangaus trenkė Palangos miesto Sąjūdžio tarybos pareiškimas, pavadintas „Vienybė – tai dar ne apaštališka dorybė", kurį laikraštis „Nepriklausoma Lietuva" (nr. 17, 1993 08 04) paskelbė po savąja antrašte: „Sąjūdis arkivyskupą apšaukė šventvagiu ir nori, kad jis pasitrauktų iš Lietuvos".

Tame Sąjūdžio pareiškime daug pykčio ir neapykantos. O jis baigiamas tokiais žodžiais: „Arkivyskupo A. Bačkio išvykimas suteiktų vilties greitesnio ramybės atgavimo negandų iškankintoje mūsų tautoje". Taigi dėl ramybės Lietuvoje nebuvimo kalti nebe į valdžią atėję „komunistai", o arkivyskupas!

Tame pareiškime cituojami mons. A. Svarinsko žodžiai, kuriais jis tvirtina, jog iš Arkikatedros arkivyskupo reikalavimu jis buvo išvarytas, o „Brazauskas ir kiti komunistai, kurie (...) niekino Bažnyčią, gali į ją eiti kada nori".

(„Naujasis dienovidis" – 1993 03 12).

Deja, monsinjoras, tai tvirtindamas, prasilenkė su tiesa. Jeigu jis presbiterijoje būtų atsisėdęs tą dieną nekoncelebruojantiems dvasininkams skirtoje vietoje, jam nebūtų reikėję savo noru iš Arkikatedros išeiti, pamaldoms dar neprasidėjus. Taigi iš Arkikatedros jo niekas nevarė.

Minėtas Sąjūdžio pareiškimas taip pat nukreiptas ir prieš Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimą, paskelbtą „Valstiečių laikraštyje" (1993 05 23) ir „Katalikų pasaulyje" (nr. 6, 1993), kuriame nepateisinamas kunigo A. Keinos elgesys, žeminantis arkivyskupo autoritetą.

Pažymetina, jog tas Sąjūdžio pareiškimas kaip proklamacija buvo išplatintas beveik vienam mėnesiui praėjus po to, kai Vilniaus vyskupas, augziliaras ir generalvikaras Juozas Tunaitis specialiu raštu kreipėsi į brolius kunigus ir tikinčiuosius: „Paskutiniuoju laiku mus liūdina kai kurių tikinčiųjų elgesys. Raštu ir žodžiais skleidžiami įvairūs, net melagingi gandai apie mūsų Arkivyskupą ir renkami parašai Vilniuje ir kitose vietose, net šventovėse (!) po Vilniaus Arkivyskupą žeminančiais tekstais" (...)

Jeigu Lietuvos katalikų bažnyčia po nepaprastai sunkių ir ilgų išbandymų nori augti ir stiprėti, jai jau dabar reikalingi naujo jėzuitai gerąja šio žodžio prasme, o ne politikuojantys kunigai, kurių politikavimai jau nemažai žmonių atstūmė nuo Katalikų bažnyčios arba nuvedė į kurią nors „modernią" iš Vakarų importuotą sektą. Iš vieno didžiai garbingo dvasininko teko išgirsti nuomonę apie kunigą, kuris savo atkakliu politikavimu per trumpą laiką Bažnyčiai padarė daugiau žalos negu kitados ekskunigas J. Ragauskas.

Popiežius Jonas Paulius II, savo viešnagės metu aiškiai ir nedviprasmiškai pasisakęs, kad Bažnyčiai nedera kištis į politiką, Vilniaus arkivyskupo pozicijas žymiai sustiprino ir popiežiui lankantis Lietuvoje viešų išpuolių prieš arkivyskupą jau nebesigirdėjo.

PROTESTO MITINGAS ... KATEDROJE

Labai įdomų pavyzdį, rodantį kaip sunku kartais būna kovoti su pastangomis įvelti Bažnyčią į politines rietenas, pateikia PLB pirmininkas Bronius Nainys straipsnyje „Penktoji kelionė į Lietuvą" (*Pasaulio lietuvis*, 1993 m. rugpjūčio-rugsėjo nr.). Nainys rašo:

Įdomesnis, tik labai keistas politikos į Tragiškojo Birželio minėjimus įvedimas buvo panaudojant Lietuvos ambasadoriaus Amerikai Stasio Lozoraičio iš pareigų atleidimo atvejį. Grupė Lietuvos žmonių, protestuodami prieš tokį Lietuvos prezidento ir vyriausybės sprendimą, prie Seimo rūmų suorganizavo bado streiką. Streikuojantieji pasivadino „Bado akcija" ir tokiu užrašu paženklintus poros colių platumo kaspinus dėvėjo

akiračiai

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly. Published monthly, except August and December by Horizons Foundation Inc., 9425 So. Pleasant Ave., Chicago, Ill., 60620. Subscription rates: $12.00 annually; $ 1.50 per copy. Second class postage paid in Chicago, Ill.

° Postmaster: Send address changes to Akiračiai, 9425 So. Pleasant Avenue, Chicago, Ill., 60620.

° Šio numerio redakcija: D. Bielskus, R. Mieželis, L.Mockūnas, Z. Rekašius, T. Remeikis, T. Venclova, V. Zalatorius, H. Žemelis.

° Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia Akiračiuose svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

° Metinė 10 numerių prenumerata $ 12.00.; atskiro nr. kaina — $ 1.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar pinigų perlaidomis prašome išrašyti Akiračių vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

apsivynioję apie galvas kaktos aukštumoje. Turbūt norėdami susilaukti didesnio dėmesio, taip pasidabinę badautojai atėjo į arkivyskupo Audrio Bačkio atnašaujamas gedulingas pamaldas, su savim atsinešdami Lozoraičio paveikslą, išsirikiavo prie pat altoriaus ir per visas iškilmes laikė jį aukštai iškėlę – kad visi maldininkai pastebėtų. Toks „Bado akcijos" elgesys aiškiai nepatiko Vilniaus arkivyskupui Bačkiui, ir pamaldoms pasibaigus, jis Katedros aikštėje iš bažnyčios išėjusiems badautojams bandė aiškinti, kad nei Vilniaus Katedra, nei kitos bažnyčios nėra skirtos politikai, bet religiniams reikalams, todėl tokios demonstracijos Katedroje neleistinos. Badautojai nebuvo linkę pasiduoti. Bandžiau ir aš savo trigrašį pridėti ir buvau apšauktas vos ne bolševiku. Tada jų paklausiau, kaip būtų atrodę, jei kas nors į Katedrą būtų atnešęs Algirdo Brazausko paveikslą ir taip pat aukštai iškėlęs būtų atsistojęs šalia Lozoraičio paveikslo? Atrodė, kad klausimas buvo netikėtas, ir bendram ūžesy aiškaus atsakymo nesulaukiau. „Tegul tik pabando" – lyg ir nugirdau.

Dėl tokių nesusipratimų, žinant Lietuvos paskutiniųjų 50 metų patirtį, perdaug stebėtis nereikėtų. Kai kurie žmonės tiesiog nebežino kaip elgtis bažnyčioje. Stebina tačiau kai kurių dešiniųjų politinių vadovų tyla. Juk taip elgiasi jų šalininkai...

LIETUVIAI LABIAUSIAI „PARAPIJIETIŠKI" IR NENORI DIRBTI ...

Taip pasakė buv. Valstybės departamento Baltijos skyriaus vedėjas Paul A. Goble, kuris pasitraukė iš prez. Bush'o administracijos dėl jo vedamos Pabaltijo kraštų politikos.

San Francisco mieste įvyko 21-asis estų kultūrinis festivalis, kuriame dalyvavo estų ambasadorius Vašingtone ir minimas Goble. Iš lietuvių pusės dalyvavo inž. V. Šliūpas, kuris su svečiais pasikalbėjimą paskelbė *Lietuvių balse* (nr. 17, 1993 m.).

Perduodame iš to pasikalbėjimo ištraukas:

(1) Klausimas; V. Šliūpas: Gerb. Ambasadoriau ir p. Goble, Lietuvoje per paskutiniuosius dvejus metus labai smarkiai smuko krašto ekonomija. Žmonės tiesiog panikoje, apsivylę, pikti. Kaip yra Estijoje?

(1A) Atsakymas; Amb. Ilves: Estijoje priešingai mūsų ekonomija bujoja, ir į tai šiuo metu atkreipė tinkamą dėmesį didžioji pasaulinė spauda. Estija yra pristatoma skaitytojams, kaip vienintelė Rytų Europos valstybė, kuri galėtų būti statoma ekonominio stabilumo pavyzdžiu. Estija netgi atsisakė multi-milijoninių pašalpų, siūlomų iš Vakarų. Mums šalpos nereikia, mes ieškome investitorių.

(1B) Atsakymas; Paul Goble: Tas tiesiog ekonominis stebuklas, įvyko todėl, kad estai prieš metus įsivedė savą valiutą ir iš karto įvedė griežtas ekonomines reformas. Žinoma, reformos buvo skaudžios, žmonės jomis buvo labai nepatenkinti, kentėjo, bet jos savo tikslą pasiekė – pastatė Estiją ant tvirtų pamatų ekonominiam atsistatymui. Jeigu tada ir Lietuva būtų nusprendusi „praryti tą karčią pilulę", ir ji šiuo metu gal geriau stovėtų ekonomiškai.

(2) Klausimas; V. Šliūpas: Ar užsienyje gyveną estai buvo įtraukti į Estijos atstatomąjį procesą?

(2A) Ats. Amb. Ilves: Taip, mes nediskriminavome tarp užsienyje gyvenančiųjų ir Estijoje pasilikusiųjų tautiečių. Mums visi buvo ir yra vienodi ir visi labai reikalingi. Mūsų per mažą, kad galėtume atstumti savuosius vien dėl to, kad jie svetur gyvena; jie visi mūsų broliai ir seserys ir visi turi vienodas privilegijas. Džiaugiamės galėdami juos visus atgal pritraukti.

(2B) Ats; P. Goble: Latviai dar labiau negu estai yra įjungę savo užsienio tautiečius į Latvijos ekonominį ir politinį krašto atkūrimą. Pažiūrėkite į vėliausiuosius jų Seimo rinkiminius rezultatus! Tiktai lietuviai tą daro priešingai; lietuviai trukdo saviesiems gyvenantiems tiek Vakaruose, tiek ir Rytuose – Rusijoje bei Sibire. Lietuviai yra vieninteliai, kurie negrąžina konfiskuotąsias (Mano žodžiais tariant – bolševikų pavogtąsias – V.Š.) nuosavybes, kurie nenori savųjų investicinių pinigų. Iš visų trijų pabaltiečių, lietuviai yra labiausiai „parapijietiški", mažiausiai susigaudą padėtyje. Lietuvos Seimo nariai daug kalba, mažai ką protingo pasako, ir dar mažiau dirba. Skaudu man tą sakyti, bet tai tiesa – lietuviai užmiršo, kaip reikia dirbti!

VISAŽINANTIS PATARĖJAS IR KRITIKAS

Draugo vedamųjų rašytojas J. Žygas, turbūt, yra vienintėlis išeivijoj žinovas, patarėjas, kritikas beveik visais Lietuvos politinio ir ekonominio gyvenimo klausimais. Jis viską žino ir viską kritikuoja, pasigavęs vieno ar kito Lietuvos laikraščio ištraukėles, dažniausia pasenusias, daro fantastiškas išvadas, kaip ten tie lietuviai nieko neišmano, nieko nežino. Tik mes viską žinome, sėdėdami čia, Sekly čioje.

Ypač įtartinas tas žinojimas pasidaro tada, kai tokie visažinantieji nori aprėpti viską – ir politinį, ir ekonominį, ir kultūrinį gyvenimą. Viską, kas tik į galvą ateina. Šį kartą J. Žygas palietė ekonomiką. Jis rašo (*Draugas*, nr. 172, 1993 m.):

Paskaičius tokias Lietuvos spaudos žinias ir jų interpretaciją, darosi aišku, kad Lietuvai reikia ne ekonomistų ir bankininkų pagalbos, bet psichiatrų. Jeigu patys, būdami duobėje, to dar nesupranta, tai ir tebūtų vienintelė išeitis. Doleriai yra uždrausti: jų negalima krautuvėse ir viešbučiuose imti, taip pat už juos ir jokių patarnavimų duoti. Ar tai yra sveikos galvosenos ekonomistų darbas? Dar gražiau, kad daugelis bankų atsisako juos pirkti. Aš dar vaikystėje gavau pirmąją „ekonomikos pamoką". Būdamas 11-12 metų, atlikdavau šeimos maisto apsipirkimą krautuvėse ir tėvo reikalus bankuose. Ne vieną sykį teko turėti 10 auksinių dolerių rankose. Čia ir buvo mano pirmosios pamokos. Turėdamas auksinuką rankose, negi ramiai eisi, tad mėčiau aukštyn, kol ta moneta nukrito ant medinio šaligatvio ir per plyšį į griovį įriedėjo. Turėjau daug vargo, kol tą dešimkę iš po šaligatvio iškrapščiau. Nuo to laiko išmokau su pinigais, ir ypač doleriais, atsargiai elgtis. O dolerius mielai kiekvienas bankas ar įstaiga ėmė ir jokios „Maržos" tuomet niekas nežinojo.

Čia ir iškyla rimtas „ekonominis" klausimas: ar galima *Drauge* rašyti vedamuosius apie dalykus, apie kuriuos nieko nežinai. Pono Žygo vedamieji rodo, kad galima. Tik ar būtina?

Ar būtina rašyti vedamuosius, kurie tenuveda prie absurdiškų išvadų, kad Lietuvoje esą uždraustas doleris ... Šitoks p. Žygo prasimanymas neturi nieko bendra su tikrove. Niekas Lietuvoje nedraudžia dolerių turėti. Niekas nedraudžia juos pirkti ar parduoti. Galima doleriais, kaip ir kita sverima valiuta spekuliuoti ir uždirbti ar pradirbti. Ką Lietuva, po dviejų metų vagnoriškos infliacinės avantiūros galų gale įsivedusi savą ir gan stabilią valiuta, uždraudė, tai reikalauti vidaus rinkoje už prekes mokėti doleriais ar kita svetima valiuta. Kaip ir visuose kraštuose, kur yra bent šiek tiek ekonominės tvarkos, visi vidaus prekybiniai atsiskaitymai, apskaita, pelno ir prekybos ar akcizo mokesčiai skaičiuojami to krašto valiuta. Tik Sovietų Sąjunga, stovėdama ant ekonominės katastrofos briaunos, pradėjo vidaus prekyboje už kai kurias prekes reikalauti dolerių ar kitokios rimtos užsienio valiutos. Ačiū Dievui, kad ir Lietuva galų gale atsikratė to sovietinio palikimo. O pas psichiatrus p. Žygas turėtų varyti tuos, kurie bent prieš metus neįsivedė savos valiutos ir nesusitvarkė.

Jeigu anuomet p. Žygas nežinojo, o atrodo ir dabar nežino, kas yra marža, tai jokiu būdu nereiškia, kad maržos tuomet niekas (!!!) nežinojo. Kaip ir visame normaliame pasaulyje, taip ir prieškarinėje Lietuvoje bankai užsienio valiutą pirkdavo truputį pigiau, o parduodavo truputį brangiau. Tas pirkimo ir pardavimo kainos skirtumas ir yra marža, ir bankininkus, kurie tą maržą ne tik žinojo, bet ir praktikavo, dabar p. Žygas pravardžiuoja ... nieku. Tikėkimės, kad bent ne donelaitiška prasme...

APIE FRONTININKŲ SUVAŽIAVIMĄ BIRŠTONE

Maždaug tuo pačiu laiku, kai santariečiai buvo pirmą kartą suvažiavę Lietuvoje, Birštone vyko ir Lietuvių Fronto bičiulių studijų dienos. *Lietuvos ryte* (nr. 134, 1993 m.) R. Lazauskaitė taip aprašo tas studijų dienas (ištrauka):

Paskutinis mūsų klausimas – kodėl įdomiame renginyje taip nedaug klausytojų bei reklamos. Štai iš Alytaus atvykęs inžinierius Jurgis Jakimavičius sakosi apie studijų savaitę sužinojęs tik iš sesers prieniškės skambučio. O atvažiavęs į Birštoną, vargiai radęs paskaitų vietą – ją nurodinėja tik du kuklūs melsvi plakatėliai.

Gal todėl, kad studijų savaitė taip menkai reklamuota, Prienuose apie ją teko išgirsti daug prieštaringų dalykų. Vieni tvirtino, kad į renginį leidžiami tik atrinktieji, kiti – kad ne šiaip sau į atidarymą buvo atvykęs Seimo narys G. Vagnorius, tikriausiai Birštone kuriamas naujas LAF-as. Tačiau jokių durų sergėtojų nemačiau – į paskaitas galėjo ateiti ir „Versmės" sanatorijos poilsiautojai. O priežastys, kodėl taip mažai svečių ir reklamos. labai paprastos – finansinės.

– Kiekvieno klausytojo išlaikymas kainuoja apie 50 dolerių, – pasakė ponas Valiušaitis. Žmonės vietoje valgo, gyvena, jiems reikia rengti ekskursijas. O daugiau negu dabar finansuoti fondas „Į laisvę" nepajėgus.

Pasibaigus studijų savaitei, numatoma priimti kelis dokumentus su išvadomis bei pasiūlymais.

KEISTAS DIALOGAS TARP RAŠYTOJO K. SAJOS IR „AKIRAČIŲ"

Kažkodėl rašytojas Kazys Saja užsirūstino ant *Akiračių*, kad šie retkarčiais parašo ar pasisako ne taip, kaip norėtų ar galvotų K. Saja. Jis gina Sąjūdį ir V. Landsbergį, o *Akiračiai* kartais kritiškai pasisako apie Sąjūdžio klaidas ir apie V. Landsbergio „referendumines ambicijas". Ir tai nėra kokia tragedija, reikalaujanti pykčio ar necenzūruotos rašliavos.

Šį kartą K. Saja parašė atvirą laišką *Draugui* (nr. 175, 1993 m.) kaltindamas *Akiračius*, kad jie neįdėjo to laiško, nors *Akiračių* red. tokio laiško iki šiol nėra gavusi. Jis taip rašo:

Atviros spaudos dėlei

Kadaise buvau Akiračių *labai išbartas, kad savo kritines pastabas išspausdinau* Šiaurės Atėnuose. *Šį kartą į nenutylančius išpuolius prieš Vytautą Landsbergį ryžausi atsiliepti straipsniu, kurį siūliau išspausdinti „atviro žodžio mėnraštyje". Sulaukęs rudens, bet nesulaukęs savo straipsnio, kreipiuos į* Draugo *administraciją, nes dorą darbą dirbantį žmogų be jokio reikalo apkandžiojo ne Lietuvos, o Lietuvos išeivijos „buldogas".*

Kazys Saja

(tęsinys 5-me psl.)

ANTIEKONOMIKA KAIP TAUTINIO IRACIONALUMO IŠRAIŠKA*

Dar prieš porą metų Lietuvos intelektualai labiausia rūpinosi demokratinėmis laisvėmis. Buvo laikoma – ir matyt visai pagrįstai – kad svarbiausia yra užtikrinti šalyje žodžio, įsitikinimų, sąžinės laisvę. Juo labiau, kad tikrai buvo norinčių įteisinti totalinę vienmintystę. Pirmoji valdžios banga labai troško užgniaužti kritikus, pritildyti įžūlesnius ir atviresnius dienraščius, įvesti vieningą ideologinę sistemą: po komunistinės – griežtai antikomunistinę, vien neigiančią, be ryškesnių kuriančių pradų. Baisiausia, kad tokius valdžios užmojus palaikė ir dalis Lietuvos inteligentų, ligi kaulų smegenų persunktų autoritariniu mąstymu. Buvo steigiamos visuomeninės organizacijos, turbūt neįsivaizduojamos normalioje valstybėje. Deklaruodamos demokratines vertybes, čia pat kaip narystės laidavimą reikalavo pasirašyti ištikimybės priesaiką net ne valstybei, o konkretiems valdžioje esantiems asmenims. Šitaip dalis Lietuvos inteligentų suvokė (ir tebesuvokia) žmogaus įsitikinimų laisvę. Jų galva, buvo privalu remti konkrečias personas, ką šios bedarytų. Ačiū Dievui, tokios pažiūros neprigijo. Pavyko atremti antidemokratiškas valdžios užmačias, nors tam intelektualai turėjo sugaišti gerokai laiko, atiduoti šiek tiek jėgų. Su nemenka Europos šalių pagalba demokratinių laisvių padėtis Lietuvoje visai pakenčiama. Mes galime ir mąstyti, ir kalbėti, ką norime. Tačiau labai greit pasirodė, kad demokratinių laisvių užtikrinimas yra nors ir akivaizdžiai būtinas, bet anaiptol nepakankamas dalykas. Jis dar nieko savaime neužtikrino. Žmonės gavo teisę kalbėti, tačiau negavo pakankamai galimybių veikti.

Galybė beprasmių apribojimų ir suvaržymų ekonomikos, privačios nuosavybės sferose nugramzdino Lietuvą į būseną, artimą prapulčiai. Iš visų trijų atsikūrusių Baltijos valstybių Lietuva iš pradžių buvo geriausiame padėjime. Čia buvo prielankiausia pertvarkoms tautinė sudėtis, lengviausiai galėjo būti sprendžiamas Rusijos kariuomenės išvedimo klausimas, tiesiog nelyginamai geresnės yra energetikos galimybės – tereikia paminėti Mažeikių rafineriją ir Ignalinos elektrinę. O ir kertinės pramonės gamyklos Lietuvoje yra naudingesnės. Ir čia pakanka poros pavyzdžių: Akmenės „Cemento" ir Jonavos „Azoto". Su tokiu energetiniu ir pramoniniu potencialu Lietuva privalėjo iškart smarkiai pralenkti ir Latviją, ir Estiją. Tačiau beviltiškai nuo jų atsiliko.

Dėl šito buvo daug bartos visos besikeitusios valdžios, visos vyriausybės. Aukščiausieji valdžios žmonės ir jų patarėjai. Bet šiandien norėčiau palikti juos ramybėje. Bandysiu sutikti su prielaida, kad šalis turi tokią valdžią, kokios nusipelno, kad valdžios žmonės daugmaž išreiškė šalies gyventojų norus ir nuostatas. Galiausia, juk po 1990–ųjų metų kovo Lietuvoje niekas valdžios neuzurpavo. Visos valdžios išrinktos demokratiniuose rinkimuose, visos vyriausybės paskirtos teisėtai. Tad jų ekonominė žūtis privalo turėti šaknis visoje šalyje, pačiame žmonių mentalitete.

Taigi pirmiausia norėčiau pateikti bendriausią ekonomikos apibrėžimą ir aptarti jį Lietuvos realijų požiūriu.

Ekonomika – tai mokymas, kuris remiąsi prielaida, kad žmonės turi tikslus ir stengiasi daugmaž racionaliai tuos tikslus pasiekti.

Jeigu pripažįstame tokį ekonominės veiklos apibūdinimą, turime panagrinėti lietuvišką veiklą dviem požiūriais: tikslo radimo požiūriu ir racionalių priemonių tam tikslui pasiekti požiūriu.

Pirmasis akivaizdus faktas: Lietuvoje per trejus nepriklausomybės metus taip ir nebuvo suformuluoti šalies tikslai. Nė vienas vadas, nė viena įtakinga partija ar grupuotė nepaskelbė aiškių ir konkrečių ekonominių tikslų. Kruopščiai peržiūrėjęs visą ekonominių deklaracijų raidą, teradau vienintelį įtakingą politiką, kitados skelbusį konkretų ekonominį tikslą. Tai K. Antanavičius, o jo tuometinė siekiamybė – per penketą metų realizuoti Lietuvoje Švedijos socializmo modelį. Nepaisant šio siekio absurdiškumo, tai bent jau buvo aiškus ir konkretus tikslas. Antanavičiaus niekas nepaklausė – ir gerai padarė. Pirmiausia, beveik visuose ekonominiuose tyrimuose pabrėžiama, kad švediškasis socializmas pirmų pirmiausia yra švediškas, o tik paskui socializmas. Kad tokios sistemos tiesiog neįmanoma realizuoti ne „švediško" mentaliteto šalyje. Antra ir svarbiausia – tasai socializmas per pastaruosius metus esmingai bankrutavo, o šio bankroto būtinybė buvo jau senokai daugmaž akivaizdi. Žodžiu, švediškas ekonominis tikslas nebuvo rimtas, veikiau populistinis. Tačiau tai vis dėlto buvo konkretus tikslas.

Pirmoji, sąjūdinė valdžia ekonominio tikslo išvis nepajėgė suformuluoti. O neturint tikslo, klaidžiojant prietemoje, juo labiau neįmanoma rasti tam klaidžiojimui racionalių priemonių. Jei nežinai, ko sieki, neaišku ir kaip tai pasiekti.

Tuometinės valdžios veiksmus tegalima apibūdinti kaip ekonominę magiją, burtų ir užkeikimų taikymą. Buvo nepaprastai dažnai kartojamas burtažodis laisvoji rinka, kartu vis didinant valstybės kontrolę. Buvo kartojamas burtažodis privatizacija, nors ligi šios dienos Lietuvos ekonominiai objektai neturi privataus savininko. Magiškojo mąstymo viršūnė buvo nuolatinis teigimas, kad Lietuva turi ypatingą misiją Europoje, net visame pasaulyje. Priėmus tokį magišką mąstymą, matyt turėjo būti aišku, kad Lietuvoje viskas privalo stebuklingai susitvarkyti savaime. Susidarius kritinei situacijai, būdavo siūloma melstis. Valstybinis mąstymas buvo absoliučiai iracionalus. O didžiuma Lietuvos žmonių tokį mąstymą bent porą ilgų metų ne tik pakentė, bet ir palaikė. Per tuos porą metų išryškėjo tos iracionalios veiklos padariniai. Jau minėtas atsilikimas nuo sunkesnėje padėtyte pradėjusių kaimynų. Visiškas žemės ūkio sistemos sugriovimas. Kertinių reformos sąvokų, tokių, kaip „laisvoji rinka" ar „privatizavimas", visiška diskreditacija. Tik tuomet buvo išrinkta kitokia valdžia, kuri savo ruožtu nepajėgia suformuluoti tikslų. Prie minėtų ekonominių blogybių šioji nuosekliai priduria dar vieną – vis augantį įsiskolinimą užsieniui. Gaunamos paskolos, neturint aiškių tikslų, naudojamos vėlgi iracionaliai.

Dabar jau kalbama apie galimus rinkimus prieš laiką. Kuriasi naujos partijos, manančios ateityje bent jau patekti į valdžią, o gal ją ir suvis paimti. Deja, čia vėlgi vyrauja magija ir iracionalumas. Tos partijos formuluoja tikslus miglotai ir nesuprantamai: „nuosaikumas", „centrizmas", „vidurio kelias". Jos neturi nė pėdsako ekonominės programos. Jose išvis nėra bent kiek labiau kvalifikuotų ekonomistų. Tad jei ateityje laimėtų dar kitokios, trečiosios jėgos, vis vien turėtume tą patį: betiksles programas ir racionalių priemonių stoką.

Ši trumpa ekonominių dalykų apžvalga verčia daryti tokią išvadą. Dėl Lietuvos ekonominės katastrofos negalima kaltinti vien valdžios žmonių. Matyt, tos nelaimės šaknys glūdi pačiame didžiumos žmonių mąstymo būde. Stengdamasis likti diskusijos temos „Mitai ir realybė" rėmuose, pabandysiu išvardinti lietuviškuosius mitus, kurie nepasitvirtino ir todėl tapo ekonominės prapulties gelmine priežastimi.

„Sveiko proto" mitas. Šis mitas skelbia, kad lietuvis yra sklidinas sveiko proto, viską ramiai ir išsamiai apmąsto. Imdamasis veiklos, niekad neperskuba, septynis kartus atmatuoja, o tik paskui kerpa. Pastarųjų metų realybė veik neginčijamai parodė, kad didžiumos lietuvių mąstymas yra veikiau jau magiškas. Toks lietuvis linkęs tikėti savo išskirtinumu ir ypatingomis savybėmis. Kraštutinė tokio požiūrio išraiška – savotiškas mesianizmas, priskiriant sau netgi viso pasaulio gelbėtojo vaidmenį. Taip mąstantis žmogus nepajėgia numatyti sau konkrečų tikslų, juo labiau racionaliai jų siekti. Jo tikslai magiški, migloti ir neapibrėžti, tačiau kartu magiškai didingi. Todėl ir priemonės tiems tikslams siekti pasirenkamos iracionalios: užkeikimai, ritualai bei piktųjų dvasių išvarymas. Ekonominis mąstymas čia tiesiog neegzistuoja, taigi pasiekiami antiekonominiai.

Realios veiklos toksai žmogus imasi spontaniškai, emocionaliai ir neapskaičiuodamas galimų padarinių. Skaudžiausias tokios veiklos pavyzdys: žemės grąžinimas. Jo buvo imtasi iš grynai metafizinių, iracionalių paskatų, nieko neskaičiavus, neatlikus jokių konkrečių įvertinimų. Vėliau, kai konkreti realybė parodė tokių planų nepagrįstumą, grąžinimo mechanizmas buvo pradėtas isteriškai kaitalioti, galutinai ir nepataisomai viską sujaukiant. Visas tokios veiklos padarinių tragizmas paaiškės tik ateityje.

Lietuvio darbštuolio mitas. Šis mitas skelbia, kad lietuvis pasižymi neregėtu darbštumu. Viską padaro savo rankomis ir yra didžiai nepriklausomas. Nesistengia būti niekieno išlaikytinis, už viską, ką turi, sumoka savu sūriu prakaitu. Pastarųjų metų įvykių eiga rodo visiškai priešingus dalykus: sovietinėje sistemoje žmonių, taip pat ir tautų, gerbūvis priklausė ne nuo sugebėjimo dirbti, o nuo kitokių dalykų. Tokiomis sąlygomis Lietuva sugebėjo laikytis geriau už savo kaimynus. Anuomet gerbūvis priklausė nuo gebėjimo teisėtais ir neteisėtais būdais išprašyti iš Maskvos visokius limitus, fondus ir kitokius socialistinius pranašumus. Šiems dalykams buvo reikalingi prisitaikymas, apsukrumas ir landumas. Sugebėjimai apmauti kaimyną ir iškrapštyti iš pono tam kaimynui skirtą dalį. Mokėjimas papirkti Rusijos valdininkus, tinkamai įteikti deramo dydžio kyšius. Kaip tik tokioje situacijoje lietuviai jautėsi geriausiai.

Išsilaisvinus iš prievartinės globos, šalies žmonėms prireikė visiškai kitokių gabumų ir gebėjimų. Pirmiausia prireikė mokėjimo profesonaliai dirbti. Taip pat mokėjimo prekiauti, taip pat mokėjimo tartis – nebe kyšių, o politikos ir diplomatijos būdais. Čia ir pasirodė, kad tokių gabumų lietuviai smarkiai stokoja. Tą veik neginčijamai parodo greitas ir gan beviltiškas atsilikimas net nuo artimiausių kaimynų. Ūmai pasirodė, kad bene tipiškiausias lietuvis – tai tinginys, prisitaikėlis ir išlaikytinis. Ypač nemalonu, kad tokiai kategorijai priskirtina didžiuma lietuvių inteligentų. Šiuo sunkiu šaliai metu beveik negirdėti pamokymų ar kvietimų profesionaliai dirbti. Mokytis laisvos, normalios prekybos pagrindų. Mokytis praktinės diplomatijos ir derybų meno. Žodžiu, mokytis savarankiško ir laisvo gyvenimo. Inteligentiškoji publicistika ir eseistika – tai, deja, dažniausiai verkšlenimas dėl sunkios pačių inteligentų padėties. Joje nieko nemokama, o tik prašoma valstybinės paramos sau patiems, randant vis naujų argumentų savo svarbai pabrėžti. Greitai, pagaudami šią intonaciją, ir visi kiti Lietuvos sluoksniai pradeda reikalauti par-

---

* Paskaita, paruošta šių metų Santaros-Šviesos suvažiavimui Lietuvoje, bet neperskaityta dėl autoriaus ligos

amos ir pagalbos. Mąstoma absoliučiai iracionaliai. Visi iš visų reikalauja pagalbos ir neatlyginamos paramos. Toks mąstymas negali padėti jokios sveikos ekonomikos pagrindų.

Krikščioniškų vertybių mitas. Šis mitas skelbia, kad lietuviai kiaurai persiėmę krikščioniškomis vertybėmis ir krikščioniška morale. Jie negeidžia svetimo gero ir yra labai, netgi ypatingai dori. Ta neregėta labai giliai, bene genuose slypinti dora kaip syk ir leis lietuviams pasiekti, ko niekas kitas nepasieks. Pastarųjų metų realybė aiškiai rodo, kad per okupacijos dešimtmečius didžiuma lietuvių tapo veikiau jau genetiškais socialistais. Kitaip tariant – svetimo gero plėšikais, linkusiais, kiek tai įmanoma, gyventi svetima sąskaita. Socialistinė sistema pirmiausia atėmė nuosavybę. O paskui sunaikino ir pačią nuosavybės sąvoką. Iš pradžių pasidarė moraliai leistina vogti iš valstybės (tai yra iš visų), o paskui jau ir iš konkrečių žmonių. Natūralu pasidarė nekęsti kiekvieno, kuris turi daugiau už tave patį. Dar labiau natūralu, netgi būtina pasidarė nekęsti kiekvieno, kuris galvoja kitaip, negu dauguma, ar viso labo tu pats. Visiškas tolerancijos žlugimas tarpusavio santykiuose – atskira, plati moralinė tema. Šiandien tekalbu apie ekonominius dalykus ir mitologiją. Šia prasme Lietuvoje septintasis Dekalogo įsakymas „Nevok" yra absoliučiai paniekintas. Socialistinis visko priklausymas visiems arba niekam įaugo lietuviams į kraują. Negana to, regimai jiems patiko. Net pati nuosavybės sąvoka kol kas neįsišaknija vidutinio Lietuvos gyventojo sąmonėje. Pirmiausia, tikros privačios nuosavybės samprata taip ir nepateko į Konstituciją. Konstitucijoje nuosavybė yra esmingai apskabyta, apipinta išlygomis ir totaliai valstybės kontroliuojama. Todėl kiekviena derama proga socialistinio mąstymo lietuvis stengiasi ką nors pasivogti iš turtingesnio ar tiesiog nesipriešinančio žmogaus. Ar šiaip bet ką, kas blogai guli.

Žemės ūkio „reformos" metu visa ko vogimas ir net atviras plėšimas priminė visuotinį barbarų antplūdį. Ne ką prastesnis plėšimas vyksta ir privatizuojant pramonės objektus. Šitaip žmonės patys sunaikina pagrindus, ant kurių gal dar būtų galima ką nors surėsti. Šiuo metu, daug šnekant apie lito įvedimą, įžvelgiama puiki proga apiplėšti sugebėjusius praturtėti. Čia darniai veikia užkietėjusio socialisto mąstysena: aš neturėsiu, bet tegu ir kitas neturi! Šia tema Lietuvos inteligentai taip pat pasisako gausiai ir išraiškiai: jie visomis keturiomis už nusavinimą, atėmimą, sunaikinimą. Krikščioniška morale čia nė nekvepia – tai grynai marksistinė, gal net bolševikinė mąstysena. Naujasis „plėšk prisiplėštą".

Vien šių trijų, anaiptol ne vienintelių, mitų gretinimas su realybe parodo esminį ir pražūtingą Lietuvos gyventojų sąmonės susidvejinimą. Realiai nemaža dalis žmonių yra magiškai iracionalaus mąstymo. Jie nepataisomi socialistiški išlaikytiniai ir svetimo gero plėšėjai. Nepaisant to, jie vis vien suvokia save pagal mitologinius dėsnius: kaip sveiko proto darbštuolius, išpažįstančius krikščioniškos moralės dėsnius. Ne tik išorės pasaulio, ne tik realybės, bet ir savęs paties vertinimas yra bauginančiai neadekvatus bei iracionalus. Tokioje visiško neadekvatumo, moralinio ir loginio susidvejinimo būklėje jokia ekonominė pažanga ir neįmanoma. Čia nepadės jokia valdžia, jokia partija, jokia programa.

Tokio mąstymo žmonės negali nei nusibrėžti sau aiškių tikslų, nei juo labiau sumanyti racionalias priemones konkretiems tikslams pasiekti. Kitaip tariant, jie išvis negali mąstyti ekonomiškai. Kol Lietuvą tvarkys tokio mąstymo žmonės, ar jų balsavimu išrinkti valdininkai – jokia pažanga nebus įmanoma. Jokių sociologinių tyrimų, bandančių nustatyti, kokia dalis Lietuvos žmonių bent jau potencialiai galėtų mąstyti racionaliniai ir ekonomiškai, nėra atlikta. Visiškai neaišku, kokia dalis Lietuvos žmonių galėtų balsuoti už konkretaus ekonominio mąstymo partiją ar bloką. Tad nieko konkretaus šiandien neįmanoma pasakyti ir apie Lietuvos ekonominę ateitį.

Ričardas Gavelis

POLITIZACIJOS ...

(atkelta iš 1-mo psl.)

siai buvo stengiamasi viską pirkti gerokai brangiau, negu buvo galima tą daiktą gauti tuo metu. Iki šiol kariuomenė neturi savo kariuomenės vado, kuris numatytas konstitucijoje ir prieš kurio atsiradimą visaip kovojo pats ministras.

Prezidentas Algirdas Brazauskas tiems savo partijos nariams, kurie reikalauja šios Konstitucijos nuostatos įvykdymo, nedrąsiai užsimindavo, kad reikia tokio kariuomenės vado, kuriam pritartų ministras ir su juo sutartų.

Votis trūko ir dar kartą aptaškė Lietuvos valstybės prestižą. „Savanorių maištas yra pavojingas ne tiek valdžiai, kiek gležniems Lietuvos demokratijos daigams, šalies prestižui ir pačiai Savanoriškajai krašto apsaugos tarnybai" – rugsėjo 17 dienos savo komentare per *Laisvosios Europos* radiją pasakė dr. Kęstutis Girnius, kurio simpatijomis darbiečiams net ir prie geriausių norų negalima būtų apkaltinti.

„Dabartinė Lietuvos valdžia kaip ir visos valdžios nėra be trūkumų. Bet ji yra demokratiškai išrinkta didele Lietuvos balsuotojų persvara ir jos teisėti nutarimai galioja kiekvienam piliečiui, net jei jis jiems nepritaria" – sakė Kęstutis Girnius, kalbėdamas apie savanorių maištą.

Maišto likvidavimui pasitarnavo ir tai, kad opozicija oficialiai niekur jo neparėmė, nors kai kurie laikraščiai išreiškė nuomonę, jog opozicijos vado prof. Vytauto Landsbergio, kurio apsaugoje 1991 metų sausio dienomis buvo Jonas Maskvytis ir daugelis kitų maištininkų, žodis būtų privertęs maištininkus tuoj pat grįžti į dislokacijos vietą. Tokio žodžio profesorius neištarė, tačiau opozicinės partijos visos be išimties griežtai įvertino patį maišto faktą ir tai iš dalies padėjo jį lokalizuoti.

Kaip elgėsi teisėtai demokratiniuose rinkimuose išrinkta šalies valdžia, susidūrusi su maišto faktu ir maištininkų reikalavimais? Tiek šalies prezidentas Algirdas Brazauskas, tiek Vidaus reikalų ministras Romasis Vaitiekūnas ar Krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius galima sakyti neišlaikė bandymo, elgėsi neryžtingai, iš esmės daugiau pasikliaudami apvaizda, o ne turimomis galiomis ir priemonėmis. Šalies piliečiai gavo įsitikinti, kad dabartinė valdžia dreba dėl kiekvieno šlamesio krūmuose, be atodairos žvalgosi į opoziciją (o ką ši pasakys?), todėl didesnio išbandymo akivaizdoje iš viso pasimestų. Krašto apsaugos ministras net įteikė prezidentui atsistatydinimo raštą, tačiau šis, man regis, jo nepatenkins.

Tikriausiai dėl šių priežasčių dar nepasibaigus maištui tapo žinoma, kad Seimo valdančiosios partijos frakcijoje įsikūrė rašytojo Vytauto Petkevičiaus ir jauno inžinieriaus iš Šiaulių Arvydo Ivaškevičiaus vadovaujama 19 darbiečių grupė, kuri pasak jos vadovų veiks sutinkamai su partijos programa, kurią partijos vadai esą jau seniai pamiršę, o frakcijos nariai besą likę tik vadų, nežinia kam tarnaujančių, įkaitai.

Ši grupė nusiteikusi kovoti prieš korumpuotus partijos narius. Jie pradėjo puolimą prieš partijos pirmininko pavaduotoją ir Seimo Nacionalinio saugumo komiteto pirmininką Gediminą Kirkilą, kuris buvo didžiausias Audriaus Butkevičiaus rėmėjas tarp darbiečių, be to jo žentas kartu su buvusiais aukštais KGB pareigūnais įsteigė neseniai Vilniuje komercinį banką „Expres" ir yra didžiausias jo akcininkas. Šiuo metu, kai rašau šį straipsnį, maištas dar nėra pasibaigęs, nors po ilgų ir nuolankių Seimo narių landžiojimų į mišką pas maištininkus, šie ir buvo sugrįžę į Kauną, kur turėjo priduoti valdiškus ginklus. Šios ceremonijos metu vos neįvyko susišaudymas tarp priesaikai ištikimų ir maištaujančių savanorių. J. Maskvyčio vyrai primušė Kauno teritorinio gynybos vado pavaduotoją, dar keletą karininkų, nupjaustė telefono laidus ir apskritai užėmė teritorinės gynybos štabą. Po šio incidento dalis J. Maskvyčio šalininkų su sukilimo vadu vėl pasitraukė į mišką.

Rimvydas Valatka

Vilnius, 1993.IX.26

LIETUVA IR ...

(atkelta iš 3-čio psl.)

O po to, pats laiškas su tokia antrašte: „Pasibendravimas su pilvo muzika". Jame Saja tarp kitko taip rašo:

Apie tai ir dar apie daug ką stengdavomės paskubomis, sujaudintais balsais išsikalbėti, žinodami, kad kiekvienas akiratininkas čia yra budriai sekamas, o bendravimas su jais kvepia rimtais nemalonumais. Todėl su ponu Z. kaip ir su ponu X. arba Y. nusprendėme pasikalbėti išėję iš viešbučio ir vaikščiodami po Vingio parką. Ponas Z. su amerikonišku nuoširdumu pareiškė, kad jis nuo lietuviškų vaišių tuoj pradės gadinti orą.

Ką padarysi, – pagalvojau ir netrukus gavau įsitikinti, kaip demokratija išlaisvina žmogų, be jokių skrupulų atriša jam visus galus. Svečias saliutavo ir saliutavo, o aš vis įsiterpdamas kalbėjau apie viltingus laiko ženklus, apie tai, kokie mums brangūs įvairiais būdais gaunami Akiračiai, *ir kiek daug laisvės vėjo mums atneša už Atlanto gyvenantys mūsų tautiečiai. (...)*

Negi tam, kad Lietuva į savo istoriją įsirašytų dar vieną herojų, būtina prieš tai jį chamiškai apspjaudyti, apšmeižti, suniekinti? Kas dar veidu, o ne pasturgaliu atsigrįžęs į Lietuvą, tas turėtų matyti, kam naudingas toks Lietuvos atgimimo vedlio – kelio rodytojo nuvainikavimas. Puikiai suprantu, kodėl tai daro mūsų laisvės ir nepriklausomybės priešai, tačiau kodėl taip uoliai jiems pritaria savieji?

Akiračiai deda skaitytojų laiškus ne, tik giriančius, bet ir smarkiai peikiančius. K. Sajos laiškas tikrai būtų pakliuvęs į laiškų skyrių, ypač kai toks Lietuvos rašytojo stilius bei tematika šį tą pasako ir pažintine prasme...

Vyt. Gedrimas

ATSIŲSTA PAMINĖTI

R. Nakas ir B. Stundžia, *Jūriniai įvardai.* Trumpas jūrininkysrės žodynas. Toronto, 1992. 54 psl. Kaina $3.00 Gaunama pas H. Stepaitį, 21 Cosmo Rd., Toronto, Ont., Canada. MX8 1Z3

Andrius Norimas, *Grožio akivaizdoje.* Novelės ir apybraižos. Išleido Literatūros mylėtojų talka. Chicago, 1993. 207 psl. Kaina $10.00.

Litas prieš litą. Straipsnių, spausdintų Lietuvos spaudoje 1922-23 ir 1988-93 metais apie lito įvedimą rinkinys. Sudarė Laima Grybauskaitė. Išleido Lietuvos informacijos institutas, Kalvarijų 3, 2659 Vilnius. Kaina sutartinė.

JONO PAULIAUS II VIEŠNAGĖ

ŠVENTASIS TĖVAS MARIJOS ŽEMĖJE

Popiežius Jonas Paulius II norą atvykti į Lietuvą pirmą kartą oficialiai pareiškė 1987-aisiais, švenčiant Lietuvos krikšto 600 metų sukaktį. Sovietų Sąjunga jau buvo paskelbusi perestroiką, tačiau svarbiausios žmonių laisvės liko suvaržytos. Krikšto 600-metis praėjo kaip tautai ir kultūrai nereikšmingas, vien katalikų bažnyčiai svarbus faktas. 1993-iais oficialioji politika Popiežiaus atžvilgiu visiškai pasikeitė, ir nemaža tų, kurie priklausė religijos išpažinimą smerkusiai partijai, šią vasarą nerdamiesi iš kailio rengėsi sutikti Popiežių. Todėl sveikinimo kalbose skambėję žodžiai, jog Popiežiaus atvykimas vainikuoja stulbinančius pastarųjų metų pasikeitimus, nebuvo tuščias garsas. Paskutinysis prieš atvykstant Popiežiui itin didelės svarbos įvykis buvo Rusijos kariuomenės išvedimas – Jonas Paulius II įžengė į laisvą šalį. Tai pirmasis Popiežius, aplankęs Lietuvą nuo jos apkrikštijimo, tai pirmasis Švento Tėvo apsilankymas kadaise sovietų okupuotoje teritorijoje. Kelionė truko keturias dienas ir visi pastebėjo, jog ne kiekvienoje šalyje Popiežius tiek ilgai užtrunka; tai tarsi paliudijo Jono Pauliaus II žodžius apie jo ypatingą meilę Lietuvai. Išlipęs iš lėktuvo Vilniaus aerouoste Šventasis Tėvas parklupęs bučiavo Marijos žemę.

IŠVAKARĖS

Jono Pauliaus II viešnageii buvo ruošiamasi itin rūpestingai. Dar 1992 m. vasarą buvo sudarytas Popiežiaus sutikimo komitetas, kuriam vadovavo Vilniaus arkivyskupas A. Bačkis. Komitetas parengė ir su Vatikanu derino kelionės maršrutą, informavo apie pasirengimą vizitui, rūpinosi, kad tikintieji kuo daugiau sužinotų apie Popiežių; šio komiteto užsakymu buvo išleista A. Frossardo knyga *Jono Pauliaus II pasaulis* bei komiksų knygelė vaikams, kurioje pasakojama Popiežiaus biografija. Vyriausybė savo ruožtu sukūrė Komisiją, kuri turėjo užtikrinti visų valdiškų institucijų darbą, o ministerijos, tiesiogiai susijusios su Popiežiaus apsilankymu, kaip antai Vidaus reikalų, Sveikatos apsaugos – irgi sudarė specialias darbo grupes. Vilniaus ir kitų miestų, kuriuose ketino lankytis Popiežius, savivaldybės įsteigė tarnybas, tesirūpinančias miestų tvarkymu bei atvykstančių maldininkų maitinimu ir apgyvendinimu.

Vilnius visą vasarą vieniems priminė subombarduotą miestą, kitiems – užsitęsusių statybų aikštelę. Gedimino prospekte buvo lupami grindinio akmenys, lygi-

namas klojinio dugnas ir grindžiama iš naujo. Vietomis buvo pakeistos labiausiai sutrupėjusios plytelės Katedros aikštėje, tačiau labiausiai triūsta remontuojant Nunciatūrą bei Vyskupų rūmus, iš kurių *Respublikos* redakcija išsikraustė vos porai mėnesių likus iki Popiežiaus atvykimoo. Šv. Mišių aukojimo vietoje buvo pastatyti laikini altoriai, įrengtos asfaltuotos dangos papamobiliui važiuoti. Palei Popiežiaus važiavimo trasą dažytos tvoros, sodinti želdiniai, gražinti fasadai, Arkikatedra irgi – jei ne Popiežiaus vizitas, vargu būtų turėjusi progos tapti tokia balta; nuo dulkių ir suodžių neįžiūrimu tapęs frontono reljefas po kelių dešimtmečių galiausiai vėlei pasakoja praeiviams nuo tvano išsigelbėjusio Nojaus istoriją. Restauratorių rankos palietė ir Šv. Mergelės Marijos Aušros vartų Gailestingosios Motinos Paveikslą. Jis buvo išimtas iš apkaustų, ištirtas ir kompleksiškai restauruotas. Tyrimai parodė, jog tai nėra iš Krymo atvežta ikona, kaip buvo mėginta įrodinėti sovietmečiu, o pagal olandų–flamandų tradiciją Vilniuje tapytas paveikslas. Prieš Popiežiaus, nuo jaunumės troškusio pasimelsti prie Aušros vartų Marijos paveikslo, akis jis atsivėrė visu grožiu. Gatvei, vedančiai į Aušros vartus, mažiau pasisekė. Porai savaičių iki Popiežiaus atvykimo belikus, gatvės danga dar buvo visiškai suardyta ir nesimatė nė menkiausio naujo grindinio lopinėlio. Koks klojinys turėjo atsirasti buvusiojo vietoj, dabar galime tik spėlioti, nes maldininkus (Popiežius atvyko kita gatve) pasitiko paskubom ir nelygiai, regis, tiesiai ant žemės užtepto asfalto sluoksnis. Miesto valdžia, iš vargingo biudžeto skyrusi miesto pagražinimui milžiniškas lėšas, į skeptikų abejones, ar reikia taip išlaidauti, atsakydavo: Popiežius atvažiuos ir išvažiuos, o suremontuotos gatvės ir atnaujinti pastatai liks. Subtili paguoda, kuria bandyta užmaskuoti sovietmečiu įprastą ir Popiežiaus vizitui rengiantis su užmoju atnaujintą fasadinę kultūrą.

TVARKA IR SAUGUMAS

Policijai nerimą kėlė du dalykai: kaip išvengti spūsties ir aukų, ir kaip garantuoti absoliutų Popiežiaus saugumą. Įsivaizduota, kad Popiežiaus pamatyti plūs šimtai tūkstančių žmonių, ir jau nuo liepos pradžios masinės informacijos priemonėse pasirodė policijos pareigūnų perspėjimai apie nustatytą griežtą tvarką, apribotą judėjimą miestuose, kuriuose ganytojas lankysis, bei keliuose, kuriais bus galima pasiekti maldos vietas. Manyta, kad prie Kryžių kalno susirinks 1 mln. žmonių, atvykusių 100 tūkst. automobilių, kurie sudarys 4 - 5 paras trunkančią eilę. Todėl buvo numatyti aplinkiniai maršrutai, kuriais vienų ar kitų rajonų žmonės turėsią važiuoti, raginta prie Kryžių kalno rinktis kuo anksčiau, geriausia iš vakaro, perspėta, jog 6 - 10 km. gali tekti keliauti pėsčiomis. Visos didesnių susibūrimų vietos – Vingio parkas, Santaka, Kryžių kalnas tvoromis buvo padalintos į sektorius po 1000 žmonių kiekviename, skaičiuojant po 3-4 žmones į vieną kvadratinį metrą. Pabrėždami šių ypatingų saugos priemonių būtinumą, policijos pareigūnai kaip pavyzdį pateikdavo Popiežiaus vizitą Lenkijoje, kurio metu žuvo apie 30 žmonių. Medikai prisimindavo toje pačioje Lenkijoje mišių metu prasidėjusių gimdymų atvejus bei minėjo 18 tūkst. nualpėlių Amerikoje minią. Jie siūlė menkesnės sveikatos žmonėms sėdėti prie televizorių. Organizatoriai savo ruožtu teigė, kad ne visiems trokštantiems išvysti Popiežių pavyks jį pamatyti ir per parapijų klebonus dalijo kvietimus. Itin rūpintasi ir dėl Popiežiaus saugumo. Su šiuo kiek perdėtu rūpesčiu susiję ir kai kurie nesusipratimai, kaip antai laikraščiuose pasirodžiusi informacija, jog Popiežiaus vizito metu į Lietuvą nebus įleidžiami musulmonų religiją išpažįstantys asmenys. Turkijos ambasada pareiškė protestą, o pasienio tarnybos teigė įsako neleisti į šalį musulmonų negavusios. Tačiau antikrikščioniškų sektų ir bendruomenių veiksmai buvo stebimi, o netikėtų patikrinimų metu išaiškinta ir išsiųsta apie 30 asmenų, neturėjusių Lietuvos Respublikos vizos. Laikraščiuose pasirodė ir dviejų pavojingų, Interpolo ieškomų nusikaltėlių nuotraukos, tariant, kad jie gali kėsintis į Popiežių. Beje, policija nusiskundė, jog visų įtartinų asmenų – valkatų, benamių – išsiųsti iš Vilniaus nepajėgs, labai jau daug jų esą. Kaip miesto gražinimas ribojosi su sovietmečiu įprasta fasadine kultūra, taip saugumo užtikrinimas – su žmogaus teisių varžymu, bei noru išvalyti garbaus svečio lankomą teritoriją nuo „nepageidautinų elementų".

TIKINTIEJI IR LAUKIANTIEJI

Iki vizito likus trims mėnesiams, iš Vilniaus į Romą dviračiais išvyko 8 Vilniaus arkivyskupijos jaunimo pasiuntiniai „nutiesti kelią Popiežiui". Būta ir daugiau renginių, kurių intencija – dvasiškai pasirengti Šv. Tėvo atvykimui. Keletą mėnesių Lietuvos bažnyčiose skambėjo vargonų muzikos koncertai, tautodailininkai meistravo kryžius ir drožė stogastulpius, skirtus įamžinti Švento Tėvo atvykimą, ryšininkai išleido 4 pašto ženklų seriją su Popiežiaus portretu ir vietų, kurias aplankė Popiežius, vaizdais. Pinigų leidėjai nukalė 10 litų monetą su Popiežiaus atvaizdu, muzikų rėmimo fondas išleido populiarių religinių giesmių knygelę. Buvo pasiektas ir tam tikras rekordas – leidykla „Vilius" išleido mažiausią Lietuvoje (20,5 x 24,2 mm.) knygą,kurioje pateikta Jono Pauliaus II biografija. Suvenyrų gamintojai prigamino dėžučių, lėkštučių, medalių su Popiežiaus portretu, o Panevėžio sportininkai nešė į Kryžių kalną kryžių, skirdami šį nešimą Popiežiaus garbei. Bažnyčiose kunigai skelbė rekolekcijų ir susikaupimo dienas. Būta ir impulsyvesnių pareiškimų: *Kauno diena* paskelbė nebespausdinsianti skelbimų apie „žaviąsias palydoves", miestų savivaldybės Popiežiaus lankymosi dienomis uždraudė prekybą alkoholiu, o Kupiškyje tomis dienomis buvo uždrausta daryti abortus.

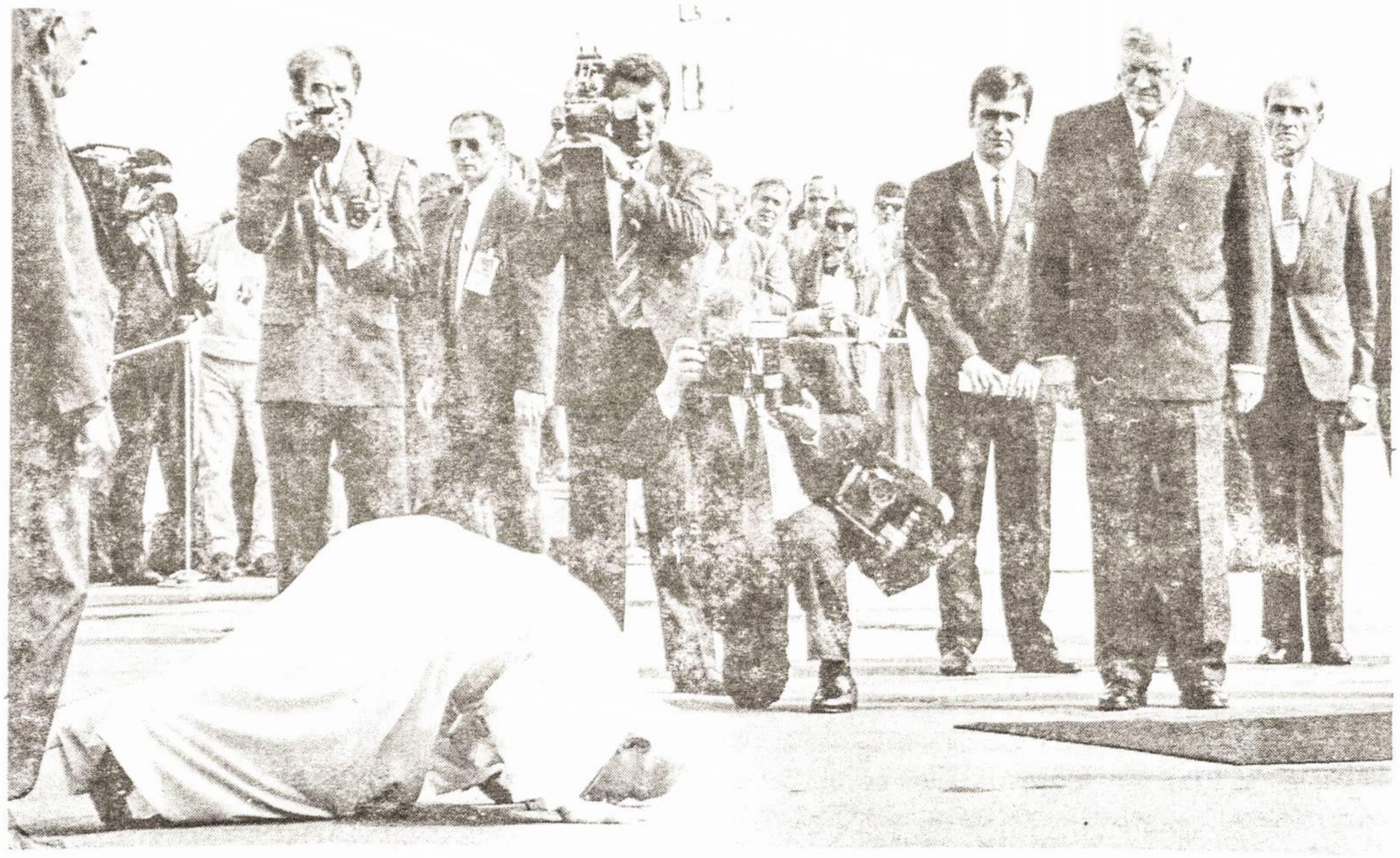

1993 m. rugsėjo 4 dieną Jonas Paulius II bučiuoja Lietuvos žemę (Zenono Nekrošiaus nuotr.)

VILTYS IR NUSIVYLIMAI

Susitikime su Vatikano spaudos centro vadovu premjeras A.Šleževičius išreiškė viltį, jog Popiežiaus apsilankymas padės lietuvių tautai atgauti dvasingumą, kurį daugiau kaip pusšimtį metų žalojo svetimųjų priespauda. Tikintieji irgi buvo pilni lūkesčio, jog Šventasis Tėvas paskatins žmones tapti geresniais, atlaidesniais vieni kitiems. Tačiau daugiausia, tegu ir ne tokių kilnių vilčių, turėjo bankininkai ir prekybininkai; vieni tikėjosi pigiai supirkti maldininkų atvežtą valiutą, kiti – turėti pelno iš prekybos maisto produktais ir suvenyrais. Maisto produktų parduotuvėms ir maitinimo įmonėms savivaldybės rekomendavo prailginti darbo valandas, o kai kurioms jų nurodė, jog reikės dirbti per naktį. Prekiautojams maistu, suvenyrais, knygomis reikėjo gauti specialius leidimus. Išduodami jie buvo atlikus tam tikras procedūras: prekiautojai maistu turėjo pateikti pažymėjimą apie pakartotiną sveikatos patikrinimą, prekiautojai suvenyrais specialios ekspertų komisijos patvirtinimą apie jų meniškumą. Prekiautojai knygomis irgi panašaus pobūdžio raštą, išduodamą *Naujojo židinio* redakcijoje. Tikėtasi sulaukti per 500 tūkst. maldininkų, ir kad būtų kur apgyvendinti atvykėlius, mokslo metų pradžia buvo nukelta į rugsėjo 13, o klasės, auditorijos bei bendrabučiai paversti laikinomis nakvynės vietomis. Tačiau maldininkų atvyko vos keli tūkstančiai ir dolerio bei lito santykis staigiai ėmė kilti dolerio naudai, paskutiniąją Popiežiaus vizito dieną pasiekdamas tokį santykį (1 : 4,5), kokio nebuvo nuo pat lito įvedimo dienos. Maldininkų nebuvimas sužlugdė ir prekybininkų planus: papildomai užsakyti maisto produktai gulėjo sandėliuose, aikštėse ir gatvėse išrikuoti staliukai stovėjo tušti, parduotuvių darbuotojos nuobodžiavo ir nepernelyg griežtai laikėsi draudimo nepardavinėti alkoholio, o per naktį prie Katedros aikštės veikusi „Literatų svetainė“ nesulaukė nė vieno išalkusiojo ir tepardavė atsitiktiniam pašaliečiui tik 1 cigaretę. Biznierių viltys neišsipildė. Ar pasitvirtins dvasinio atgimimo viltis – ne taip lengva nustatyti; šioje srityje rezultatai ne taip greitai pasirodo ir paprastai būna ne tokie akivaizdūs.

GANYTOJIŠKA KELIONĖ

Jonas Paulius II į Vilnių atvyko šeštadienį, rugsėjo 4. Viso keturios jo lankymosi dienos Lietuvoje buvo paskelbtos nedarbo dienomis. Transporto eismas Vilniaus centre ir Senamiestyje buvo sustabdytas, o Popiežiaus atvykimo dieną net pereiti iš vienos Gedimino prospekto pusės į kitą buvo keblu. Gatvėse sustoję žmonės gana rūškanai žvelgė į papamobiliu pravažiuojantį Popiežių; jų veiduose lyg ir stigo ilgai laukto susitikimo šypsenos, nesigirdėjo džiausmingų šūksnių. Vieno telesusitikimo su Popiežiaus vizito komiteto nariais metu žiūrovai klausė, kaip elgtis sutinkant Popiežių, ką laikyti rankose. Komitetas jokio recepto nepasiūlė, patarė patiems rasti formą, kuri labiausiai išreikštų susitikimo su Šventu Tėvu dvasią. Lietuviai pademonstravo jiems įprastą, ypatingų pasirengimų ir papildomų pastangų nereikalaujantį santūrumą. Pirmasis Jono Pauliaus II susitikimas su dvasininkais ir Bažnyčios hierarchais vyko Arkikatedroje. Lietuviškai pasakytoje kalboje, kurią perskaityti padėjo arkivyskupas A. J. Bačkis, Popiežius ragino dvasininkus ypatingai susirūpinti išplitusiomis sektomis, eiti pasitikit kiekvieno žmogaus, priminė celibato prasmę. Kiti susitikimai vyko su pasauliečiais. Šv. Jonų bažnyčioje susitikta su mokslo ir kultūros darbuotojais, kuriems Popiežius pasakė, jog inteligentija yra atsakinga, kad protui nebūtų užtveriamas kelias, vedąs paslapties link. Susitikime su lenkų bendruomene Šv. Dvasios bažnyčioje Popiežius teigė, jog šią bažnyčią, tapusią dviejų kraštų kaimynystės ir broliškumo simboliu lanko lenkų kilmės lietuviai bei Lietuvoje besilankantys lenkai. Jis sakė, kad visos tautos turi atmesti pavojingą nacionalizmą ir vienytis. Kaune S. Dariaus ir S. Girėno stadione susitikęs su jaunimu Popiežius kritikavo šiuolaikines sektas, kurios žaidžia su žmogumi, siūlydamos egzotikos ir magijos pokštus, ragino pasikliauti Bažnyčia. Kiti susitikimai, nors ne tokie masiški, buvo nemažiau reikšmingi, kaip pvz., susitikimai su nekatalikiškų konfesijų atstovais bei diplomatiniu korpusu. Ekumeniniame susitikime Jonas Paulius II kalbėjo apie būtinumą bendradarbiauti įvairių konfesijų religinėms bedruomenėms, o kalbėdamas diplomatams akcentavo, kokia svarbi tarptautinė parama Baltijos šalims, ir išreiškė pageidavimą, kad būtų surastos visų žmonių, gyvenančių toje pačioje teritorijoje, santarvės formulės.

Popiežius Jonas Paulius II tarp paprastų žmonių (Zenono Nekrošiaus nuotr.)

Vingio parke, Nemuno ir Neries santakoje, Kryžių kalne Popiežius aukojo šventas Mišias. Kiekvienos mišios buvo skirtos kitai temai, kitam religinio gyvenimo aspektui išryškinti. Pirmosios Vingio parke buvo skirtos krikštui bei jo pažadų atnaujinimui. Šių mišių metu pats Šventasis Tėvas pakrikštijo 10 kūdikystėje krikšto negavusių merginų ir jaunuolių, per 100 vardinius kvietimus gavusių asmenų, tarp kurių galėjai pažinti V. Landsbergį ir A. Juozaitį, priėmė iš Popiežiaus rankų komuniją. Malda Vingio parke buvo skaitoma lietuvių, lenkų, gudų, ukrainiečių bei rusų kalbomis. Santakoje pasakytame Popiežiaus pamoksle vyravo žemės veido atnaujinimo motyvas, primenantis kiekvieno krikščionio pašaukimą liudyti Kristų, kalbėta apie „naująją evangelizaciją“, kuri nauja ne savo turiniu, bet metodais ir būdais. Pastoraciniam darbui Popiežius kvietė ne vien kunigus, bet ir pasauliečius, ir tarsi tą kvietimą įtvirtinant, mišių metu, išties pirmą kartą Lietuvoje, ištraukas iš Šv. Rašto skaitė ne vien kunigai, bet ir pasauliečiai. Paskutiniosios šv. Mišios Kryžių kalne buvo skirtos Kryžiaus paslapčiai. Popiežius sakė, jog kraštas, nusėtas kryžiais, nemažai daliai žmonių buvo virtęs tikromis kalvarijomis, ir tikino, kad kryžius yra ne vien kančios, bet ir šviesos simbolis.

Šiluvoje, kur daugiau kaip prieš tris šimtus metų Švč. Mergelė apsireiškė piemenėliams ir kur rugsėjo 8 d. turėjo prasidėti kasmetiniai Šilinių atlaidai, Popiežius su Žemaitijos žmonėmis šventė Žodžio liturgiją. Prieš porą metų Šiluvoje valstybės vyrai rugsėjo 8 paskelbę Padėkos diena, Lietuvą paaukojo Marijai. Popiežius pasakė atvykęs padėkoti Marijai, per kurios užtarimą išmušė vilties ir prisikėlimo valanda jai pašvęstoje žemėje. Amerikos lietuviai atvežė į Šiluvą Marijos statulą, kurią paauksuota karūna vainikavo Popiežius.

Atvykimo dieną Šventasis Tėvas Aušros vartų koplyčioje prie Marijos paveikslo kalbėjo Rožinį, transliuotą per Vatikano radiją; atsisveikindamas tarė Bažnyčios Motinos Marijos vardą ir pavedė jai Lietuvos ateitį.

POPIEŽIUS IR PREZIDENTAS

Respsublika jai vienai būdingu stiliumi gerokai prieš Popiežiaus vizitą ėmė dramatizuoti Popiežiaus ir Prezidento susitikimą, iškeldama viešam svarstymui „prezidentūros galvosūkį“ – bučiuoti Prezidentui Popiežiaus žiedą, ar ne. Skaitytojai atsiliepė, savo laiškuose rašydami, kad turėtų bučiuoti „ryžtingai“, „su išlaikymu“ ir pan. Žiedą Prezidentas bučiavo, kaip ir daugybė kitų, garbingą svečią sutikusių asmenų, ir gal nebūtų kilę didesnių nesklandumų, jei ne Prezidento liga – sekmadienio rytą ištiktas, kaip nustatė gydytojai, tulžies akmenligės priepuolio, jis negalėjo dalyvauti šv. Mišiose Vingio parke. Prezidentas buvo paguldytas į ligoninę, iš kurios buvo trumpam išleistas Popiežiaus palydėti. *Respublika* pastaruoju metu sunkiai surandanti savo *amplua*, vėl prisiminė kadais įprastus triukus ir paskelbė „žurnalistinę“ A. Brazausko ligos versiją, pirmajame puslapyje vieną žemiau kitos išspausdindama tris nuotraukas, kurių pirmojoje nufotografuoti veidus arti sukišę kardinolas V. Sladkevičius bei A. Brazauskas. Kitose dvejose matyti, kaip toje pačioje eisenoje žengdami burną pirma šluostosi kardinolas, o paskui ir Prezidentas. Matyt, dėl šios versijos, o drauge ir dėl ironiško bei nederamoo Prezidento ligos traktavimo, Spaudos kontrolės komisija įspėjo *Respubliką*, jog ši nepaisanti žurnalistinės etikos. Kaip bebūtų, vienintelė *Respublika* tegu ir netikusiu būdu sulaužė, sunku pasakyti apsimestą ar ne, šventeiviškumą, kai sudaromas įspūdis, jog visi iki vieno yra nepaprastai pamaldūs ir taurūs. Šis *Respublikos* išpuolis ne vienam galėjo suteikti progos pamąstyti, kiek demonstruojamos pozos ir gestai atitinka tikruosius nusiteikimus. V. Daunys, nuolatinis „Šeštosios dienos“ (*Lietuvos rytas*) autorius daro tokią išvadą: „Dažnai pasijuokiama iš lietuvių pomėgio teatralizuoti savo tikėjimą, bet nesuprantu, kuo yra geresnis lietuviškas chamiškumas, su kuriuo iš tikėjimo šaipomasi“.

GANYTOJO PAMOKOS

Popiežiaus apsilankymoo reikšmingumui įvertinti užteks laiko – nesitikėtina jog tie apsilankymai taptų pernelyg dažni. Bet daug dalykų galima pastebėti iš kar-

(tęsinys sekančiame psl.)

VILNIAUS MIESTO ŽALI BROMAI

Kai apysakaitės pavadinime minima vasara, praeitis ir debesys, nesunku atspėti, kad jai nestigs gležnumo, ilgesingumo ir nostalgijos. Gal net sentimentalumo. Tie spėliojimai (ar nuogąstavimai) pasitvirtina Ant. Ramono atveju. Debiutinė jo knyga – *Balti praėjusios vasaros debesys* yra tokios vangios tekmės lyriškas kūrinėlis, pinte perpintas bundančios gamtos, vėliau vasaros „vaišių" Vilniaus fone aprašymais. Intrygos spyruoklėm beveik nepriveržta. Bent iki kol autorius užbaigia fono drobės piešinį, supažindindamas skaitytoją su personažais, kol jie skaitytojui pasidaro savi, artimi, ir mieli.

Jų nedaug ir jie – anoniminiai, pilki, vieno senoviš@ko Vilniaus kiemo gyventojai. Taip neišvaizdūs, nefotogeniški, kad Ant. Ramonas neišvardina jų pavardžių, pasitenkindamas vien vardais – Violeta, Leokadija, Zuzana, Poviliukas... Įsimylėtajai pakanka įvardžio JI. Kitiems lieka profesinės etiketės – Karininkas, Rašytojas...Beveik iki pat veikalo pabaigos skaitytojui lieka nežinoma net pasakotojo Vyto pavardė. Ji iš tiesų nesvarbi. Šis bruožas suteikia *Baltiems praėjusios vasaros debesims* intymių, išplėštų iš dienoraščio lapų pobūdį.

Mes nesužinom nieko (arba labai mažai) apie pasakotojo ir vaizduojamųjų asmenų praeitį. Neaiški lieka mums jų išvaizda ir amžius. Atkuriama tėra vien vienos vasaros įvykių kronika – pečkurio Vyto atleidimas iš pareigų, jo dykinėjimas po miestą, laikinai susigriebtas darbelis (panašiai kaip romane *Bučiuoju Žalį*) prekių stotyje, paskui išvyka į „Lituanie profonde" (Gilmenų Lietuvą) ieškant gentinių šaknų. Dar vėliau Violetos vestuvės ir prisipažinimai, Rašytojo laidotuvės, pagaliau jų „Kibbutz'o" išardymas. „Viskas, kas kada nors jaudino žmogų" cituoja A. Ramonas kažkokio anglo posakį, „negali visai ir visam laikui numirti". Iš esmės *Balti praėjusios vasaros debesys* ir yra toks Marcel Prousto (*Prarastojo laiko bejieškant*) modelio veikalas ir pagrindiniu jo veikėju yra Laikas („nes praeities girnų garsas ir yra visų mūsų rašymų esmė"). Bet taip pat ir Vilnius, kurio miestovaizdžiai pavergia skaitytoją (ypatingai gyvenusį sostinėje) savo lakumu ir tikroviškumu. Nėra jie turistiniai, atvirutiniai.

Panašiai kaip parfumerijos gamintojai, kurie žino jog nūdienio žmogaus uoslei grynas gėlių ekstraktas yra bekvapis ir užtat prideda aldehydų, taip Ant. Ramonas savo aprašymuose rūpestingai dozuoja poetinius įvaizdžius su buitinėm prozaiškom detalėm, sukurdamas pagavius, autentiškus reginius:

Tas miestas stebino mane. Į jį galima išeiti kiekvieną rytą, vaikščioti gatvėmis pro tuos pačius namus, pro tas pačias bažnyčias, kopti takeliais į tas pačias kalvas, ir visada, žiūrint į jį, kitaip plaka širdis ir šviesėja, skaidrėja galva. Taip panašiai niekada nenusibosta mylimos moters veidas. Gali žiūrėti ir žiūrėti į jį, ir visada jis naujas, visada kitoks, nors, rodos, žinai kiekvieną bruoželį atmintinai. Plaukia dangaus mėlynėje bokštai, rymo stogai, vinguriuoja kviesdamos eiti ir eiti gatvelės, siauros, amžinai šešėliuose, ir kiemai – niūrūs, apleisti; nusilupinėjęs tinkas, pribraižyta nešvankių žodžių, sulaužyti, išrūdyje, kiauri lietvamzdžiai, žolė, medeliai suaižėjusių sienų plyšiuose, dvokia šlapimu, katėm ir dar velniai žino kuo amžinai drėgnos tarpuvartės.

Taip atveriami skaitytojui Vilniaus miesto „žali bromai" su visa magiška jų trauka, su plyšojančiais Užupyje gaidžiais, su apgaulingais gegužio karais, kada „kipšas žino ko nori žmogaus širdis, bet nenori vieno – sėdėti namuose" su nelaistomom pelargonijom Malūnų gatvėj ir su kosmopolitine dvikojų – Veronikų, Jašų, Margaritų Bwamų – gyvūnija. Be abejo, Ramonas myli savo miestą su visais jo kvapais, jaučia malonumą slampinėti jo kvartalais, kurių kiekvienas atgaivina kažkokius prisiminimus. To raibuliavimo, ypatingai bundančios gamtos aprašinėjimo, prisipažinkim, skaitytojui pradžioj lyg ir perdaug. Iš kitos pusės, neišvengiamai švysteli atminties ekrane kitų rašytojų, poetų ir prozininkų, savų ir svetimtaučių (Cz. Milosz) panašūs išpažinimai meilės Vilniui. Kuo gimininga, kuo skirtingas, kuo savitas Ant. Ramono braižas?

Savaime aišku, atsakant į tą klausimą, tenka lygint tarpusavyje to paties vaizduojamo laikotarpio buties freskas, o tai yra apytikriai 1970 metų dekada, „auksiniai" Sąstingio laikai. Maždaug tame pačiame istoriniam fone vyksta ir V. Jasiukaitytės (*Stebuklinga patvorių žolė*), R. Gavelio (*Vilniaus pokeris*), L. Gutausko (*Vilko dantų karoliai*), pagaliau gal ir Br. Radzevičiaus (*Priešaušrio vieškeliai*) romanų veiksmas ir kai kuriose vietose Ramono apysaka juos primena.

Geriausiai tačiau *Baltų praėjusios vasaros debesų* savitumas išryškėja, palyginus šią knygą su R. Gavelio *Vilniaus pokeriu*. Bematant aišku, kad susiduriam su temperamentų priešingybėmis. Ričardui Gaveliui, panašiai kaip „Europos Jeruzalės" dainiui Fr. Kafkai – Praha, Lietuvos sotinė vaidenasi kaip „bedvasis mechanizmas, kerštingai girgždanti mašina, skirta nežinia kam" (*Vilniaus pokeris*) arba kaip „nerealus pasaulis, kur niekas nėra tikra. Galėjai atsikelti kurį rytą ir sužinoti, kad vakar visai nebuvo to, kas iš tiesų buvo. Pamaži „iš tiesų" neteko reikšmės" (R. Gavelis „Slibino kiaušinis" *Nemunas* 1990, nr. 3). Nenuostabu, kad į tą labirintą rašytojas nesidrovi paleisti baisūną Baziliską, žudantį praeivius savo žvilgsniu bei visokias gąšlias velnienes, ir aplamai suteikti savo kūriniui knygišką ginjolio (Grand Guignol) pobūdį.

„Galbūt kituose miestuose", sako Gavelis kirtur, „kitose šalyse pasaulį galima vaizduot paprasčiau ir dažniau. Tačiau Vilniaus romaną galima parašyti tiktai taip. Kad tai suvoktum, reikia būt gimus Vilniuj. Reikia bent trisdešimt metų pragyventi Visatos Subinėje". (Ričardas Gavelis. „Antidemiurgas arba kas yra „Vilniaus pokeris"? *Literatūra ir menas*, 1990 bal. 4 d.).

Iš *Baltųjų debesų* pasakotojo pasisakymų aišku, kad autorius nėra gimęs Kunigaikščių Mieste ir kad neturi Gavelio reikalaujamo „stažo". Jo siela nėra draskoma frustracijos, rafinuotos savigraužos; netąsoma teosofinių spazmų. Nepasiekiamas jam ir Gavelio minties skvarbumas analizuojant Vilniaus gyventojų, tų hemoroidinių „homines lituanici" dvasinę sudėtį. Nelinkęs jis ir į gaveliškus sąmojaus išlydžius. Ne, Ramonas traktuoja Vilniaus žmones kur kas paprasčiau, senamadiškiau. Jei pasakojime pasitaiko humoro grybšnių, tai jo sąmojus neužgaulus, ne ciniškas, o dažniausia nupliekstas autoironija. Vieno fakto pravartu neužmiršti. *Balti praėjusios vasaros debesys* yra debiutinis Ant. Ramono romanas, todėl turėtų ten būti būdingų pradedančiam rašytojui silpnybių. Pavyzdžiui, polinkio filosofuoti, šmaikštauti aforizmais, šaržuoti neigiamus personažus.

Nelaukta ir neįtikėtina, bet visų šių pertempimų ar spalvų sutirštinimų knygoje beveik nėra. Šabloniškas, schematiškas yra galbūt tik darbdavio, biurokrato Bwamos piešinys, bet šiaip personažų vaizdavime veikiau norėtųsi autoriui prikišti priešingą tendenciją. Polinkį į atlaidumą, į visokį animalinių pradų žmoguje (materialinių gėrybių godulį, lytinių instinktų geluonį, geismą dominuoti) užtušavimą, paneigimą. Akivaizdu, kad Ramono herojus myli gyvenimą, gėrisi nekalčiausiais dalykais: kavos aromatu anksti rytą, saulės zuikučiu ant grindų, kiemsargio šluotos čežėsiu lauke. Jis stebi buitį atlaidžiu žvilgsniu, nesigviešdamas pabrėžti įtampos ar konfliktų žmonių santykiuose. Faktiškai jo pasakotojas žengia per gyvenimą kažkaip nesušlapdamas kojų, ne kažin ko iš jo pasimokydamas. Ta prasme *Balti praėjusios vasaros debesys*, priešingai daugeliui debiutinių romanų, nėra „Bildungsromano" pobūdžio veikalas. Jaunatviškas jis kuo kitu – nerūpestingo atokvėpio dvasia, humaniškumu. Tai anaiptol nereiškia, kad vaizduojamoji buitis būtų jame suidilinta, suholivudinta. Tik vienoj vietoj pavojingai priartėjama prie „šmalcinės", prieškarinius Ufos filmus primenančios, scenos. Tokia yra iškylos su JA į gamtą scena.

Tapydamas pamažėlia savo pasakotojo portretą, autorius leidžia skaitytojui nutuokti, kad tai esama vienišo, viengungėjančio, pilno baimės susidėti su moterimis, pečkurio. Gerai įsižiūrinčio į jų akis, nes „akys" pasak kažkokio išminčiaus, „tai sielos veidrodis". Žodžiu, mūsų laikų svertais tai nesubrendėlis, nenuvokiantis išlaisvintos moters poreikių pilietis. O tačiau visas pikniko epizodėlis tviska nenudžiūvusiu rašalu, tikroviškai. Skaitytojas patiki ta pastoraline idilija, nes Ramonas atmiešia ją užuominom į žmonių įsigavimo į kitų sielą,

ŠVENTASIS...

(atkelta iš 7-to psl.)

to. Jei nėra šventvagiška kalbėti apie Popiežiaus intencijas, tuomet galima teigti, jog jos buvo akivaizdžios. Pirma, tai siekis sustiprinti ne vien apskritai Bažnyčią, bet modernėjančią, naujų evangelizacijos kelių ir būdų ieškančią, jaunajai kartai patrauklią Bažnyčią – o būtent tai Lietuvoje šiuo metu aktualu. Antra – Lietuvai tai irgi aktualu – ne kartą buvo pabrėžtas tautų santarvės būtinumas, siekiant įsisenėjusias problemas naujai ir santūriai, nepažeidžiant nė vieno probleminės situacijos dalyvio, perakcentuoti. Ir trečia, kviesdamas modernizuoti apeigas, Šventasis Tėvas aiškiai priminė ribas, kurių neleidžiama peržengti, kalbėdamas apie būtinumą išlaikyti nekintančią krikščionybės dvasią ir vertybes. Jonas Paulius II parodė ne vien gerą pasirengimą sakyti prakalbas ir aukoti mišias lietuviškai, bet ir rimtą padėties ir reikalų išmanymą.

Popiežiaus vizitas – gera proga pasamprotauti ir apie Bažnyčios bei religijos būklę Lietuvoje. Oficialiai skelbiama, jog 80% Lietuvos gyventojų yra katalikai. Kitų konfesijų ir ypač netradicinių tikėjimų atstovai linkę tuo netikėti. Jų abejonės po šio susitikimo su Popiežium, į kurį ta gausybė Lietuvoje gyvenančių katalikų ne itin smarkiai veržėsi, dar sustiprėjo. Abejones dėl didelio lietuvių religingumo kėlė ir užsienio žurnalistai, kuriuos stebino rūškana Popiežių sutinkančiųjų minia. Tokį santūrumą užsienio žurnalistai siejo ne tiek su tautiniu charakteriu, kiek su ateizacijos pasekmėmis, tačiau tai ne visiškai teisinga; pati Bažnyčia Lietuvoje nuo seno buvo rūstaus susikaupimo vieta, o pamaldumas buvo ir tebėra siejamas vien su rimta veido išraiška.

Ir dar viena tradicinė problema drauge su Popiežiaus vizitu šmėstelėjo laikraščių puslapiuose. Lenkai atidžiai ir priekabiai stebėjo, kaip rengiamasi sutikti Popiežių, ir peikė lietuvius, jog šie nepakankamai stengiasi. Lietuvoje savo ruožtu, prabilta apie lietuvišką Popiežiaus kilmę pagal motinos liniją; pasigirdo teiginių, jog ir pavardė Voityla yra lietuviško žodžio vaidila darinys.

Šventasis Tėvas išvyko, pažadėjęs, jog Lietuvoje patirti įspūdžiai virs malda.

Lietuvoje likusiems gan aktualų klausimą, kiek mokesčių mokėtojams kainavo šis apsilankymas, premjeras A. Šleževičius pavadino neetišku, taip užkirsdamas kelią bet kokiems smalsavimams, susijusiems su žemiškais dalykais.

Zita Čepaitė

(komunikacijos) ribotumą:

Stiklainyje į kurį remiasi mano ausis, kvepiančios pušų sakais ir samana pirmosios mėlynių uogos:

– „Valgyk, tinginy!" sako ji.

Lūpų dažų likę tik pakraštėliuose, dantys melsvi nuo mėlynių, sausas beržo lapelis įstrigęs plaukuose prie kaktos. Tamsios akys, kurios visada blakstienų šešėliuose žiūri į mane ir aš žiūriu į jas. Ir ten, jose, jų gilumoje, nematoma bet jaučiama siena, kuri amžinai uždara kaip kalėjime durys. Akyse šypsosi, bet kas už jų – nežinau. Tik suvokiu, kad ten viskas, ko nelemta man, niekad tikriausiai niekad, sužinoti. Ten – JI.

Nuojauta Vyto neapgauna. Jam dar bus lemta sutikti ją netikėtai kavinukėje su kažkokiu gumą čiaumojančiu amerikonu, ir išgirst jos balsą, kuris buvo „lygus, lygus kaip autostrada Vilnius-Klaipėda. Dar lygesnis ir dar nuobodesnis". Bet Vytui ji išnyks iš gyvenimo kaip kad išnyksta televizoriuj paveikslas, subėdamas į mažėjantį kvadratėlį.

Ta prasme Vyto charakteris nūdieniškas. Jis nesuserga melancholijom, kaip būtų kamavęsis koks tarpukario Lietuvos vaikinukas. Tarytum jis būtų koks robotukas.

Taip nėra. Iš eilės vinječių – užgaidos pereit Vilnių basnirčia, arba plūduriuoti tarp sietuvų ir sietynų gimtajam ežere, akyvaizdu, kad Vytą apninką ir neracionalių poelgių geismas. Matosi, kad jo nesama galutinai atrofuotų jausmų padaro. Veikiau esama benamio savam krašte, nuo mažens įpratinto lenkti galvą, susitaikinti su likimu žmogelio.

Panašią įskylą nešiojasi ir kiti knygos personažai. Ramonas neprasimano jokios primityvių ypatų poetizacijos, bet turi dovaną pavaizduoti juos visam paprastume. Ne kaip kokio deklasuoto elemento atstovus. Šiuo sugebėjimu Ant. Ramonas primena A. Vaičiulaitį.

Kitas didelis A. Ramono laimėjimas, tai skaitytojui suteikiama iliuziją, tarytumei jis sklaidytų dienoraštį, rašomą diena dienon. Fiksuojantį įvykius, kurių išsisprendimas nežinomas rašančiajam. Vienoks Rašytojas pasimato katilinėj, kai jis postringauja apie erškėtrožės reikšmę viduramžio žmogui. Kitoks, nebe skiedalius, kai pasakotojas skaito išlikusiuś jo rankraščio puslapius. Vienoks yra sporto sirgalis Karininkas, apmėtantis bulvėm Zuzanos kates, kitoks, kai sužinom apie jo Masadą kovoj su savivaldybės biurokratais. Kartais skaitytojas atspėja dalykus, kurie pasakotojui dar neįžvelgiami (Violetos manevrai). Ta prasme apysakaitei parinktas pavadinimas yra taiklus ir prasmingas, nežiūrint, kad ir primena aukštielninką kunigaikštį Bolkonskį Austerlitzo laukuose. Nelyginant papurę žydrynės debesėliai, čia pat suvarpomi padangių vėjų išnyra Ramono personažai scenos priekin, kad dingtų be žinios ir pėdsakų; draugiška, krovėjų govėda, gimtinės žmonės, prosenių gentis... Viską nusineša į pražūtį laiko srautas. *Panta rei.*

Pažintine prasme išeiviui skaitytojui bene įdomiausi yra romano puslapiai, kuriuose kalbama apie Vyto ieškojimą savo šaknų, lankymąsi Ždanovo kolchoze, sename dvare, kur „dar stovėjo prie pradinio įėjimo kolonos, kniubo kaip pavargęs gyvulys ant priekinių kojų tvartas, žiojėjo išdaužyti gonkelių stiklai". Aplamai Ramono kūrinyje užuominų apie bolševikinį terorą ir Lietuvos nualinimą ne per daug. Bet ten, kur prasitariama apie praeitį, jo žodis pasigerėtinai taupus ir efektingas.

Yra, sakysim, scenelė, kur pavargęs nuo vairavimo Vytas pasuka šalikelėn nusnūsti valandėlę menką. Jį pabudina milicijos karininkas:

– Dokumentus!

Nusižiovavau, nelabai mandagiai pagrabaliojau už veidrodėlio ir ištiesiau jam tuos popierius. Kol tryniau akis ir rąžiausi, kapitonas iš visų pusių juos apžiūrėjo:

– Pasą!

Laimei turėjau ir pasą, nors šiaip jo aš nemėgstu. Nei jis man yra įkandęs, nei įspyręs, bet nemėgstu ir gana. Jis man primena tolimą žiemos vakarą, kai motina, išbučiavusi mus visus, pėsčia iškeliavo į rajoną, kaip tada sakydavo, pas NKVD viršininką seneliui paso. Ne veltui, žinoma. Ji negrįžo dvi dienas ir manėme, kad nebegrįš visai. Ji grįžo, bet tai buvo jau visai kitas žmogus.

Kapitonas gražino dokumentus; ką jis galėjo daugiau padaryti? Tai buvo ne auto inspektorius, tikriausiai apylinkės įgaliotinis.

–Papūsk!

– Kur?

Jis tik dėbtelėjo į mane, dar pagalvojo, bet taip nieko nesugalvojęs kaip dar galėtų parodyti valdžią, labai nepatenkintas manim, nužingsniavo.

Antano Ramono knygoj apstu vinječių, atskleidžiančių pavydėtiną autoriaus dialogo valdymą ir sugebėjimą sukurti nuotaiką lakoniškų sakinėlių pagalba. Geru jo mažakalbės, bet talpios kalbos, pavyzdžiu būtų, sakysim, epizodėlis su Jaša, pečkurio kolega, kai knygos pabaigoj tasai padeda Vytui persikelti į naują mikrorajoną. Šiaip pasimatęs pasakojimo tekmėj blankoku girtuoklėliu, Jaša staiga atsiveria kitoj šviesoj su visais „sindromais":

Naujasis rajonas buvo ant kalno, anapus Neries. Kol nusikapstėm iki mano rūmų, atėjo ir pusiaunaktis. Jaša sąžiningai padėjo viską suvilkti. Liftas, kaip visada būna naujuose namuose, neveikė. Sustatėm spintą, sofą. Jaša apžiūrėjo vonią, kriaukles.

– Aš, Vytas, ateisiu. Buvęs santechnikas. Sutvarkysiu. Nelašės ir nebėgs. Dešimt metų nebėgs. Sakyk, turi?

– Turiu, Jaša, turiu – ir padaviau jam tą patį, kadaise iš jo paties nacionalizuotą, butelį.

Jaša paėmė nuo palangės darbininkų pamirštą stiklinę, praplovė po čiaupu, kad būtų švariau, net pirštu pasuko.

– Gersi?

– Gersiu, Jaša.

– Tai gerai, kad gersi. Nors aš ir rusas, bet vienas negeriu. Negaliu ir gana. Nu, jei jau labai negerai...

Susėdom ant grindų. Kabėjo ant laido galo lemputė ir kvaila rudeninė musė daužėsi į ją. Apačioje verkė vaikas.

– Į sveikatą, Vytas, už įkurtuves!

– Į sveikatą!

Užė vėjas ventiliacijos vamzdyje, ir plazdėjo kambary atplyšęs tapeto kampas.

– Skersvėjai. Nu ir skersvėjai – ir tuoj pat paguodė mane. Bet užtai patogumai visi. –Tulikas, vanduo ir matyti toli – tarė atsistojęs. – Toli matyti!

Atsistojau ir aš. Tikrai. Tolumoje žiburiavo, čia blėsdamas, čia vėl įsižiebdamas miestas.

Baigėme gerti. Jaša gailiai pasižiūrėjo į tuščią butelį, paskui į mane. Jo akys blizgėjo. Papurčiau galvą.

– Aš nueisiu – pasisiūlė.

– Nieko nėra. Parduotuvės nėra.

Jaša liūdnai atsiduso:

– Tu nacionalistas!

– Kodėl? – nuoširdžiai nustebau.

– Degtinės neduodi.

– Neturiu, matai, kad neturiu.

– Vis tiek. Tada iš manęs atėmei. Nacionalistas! – tvirtai užbaigė ir išėjo.

Vėjas stiprėjo ir ėmė blokšti į langus sunkius lietaus lašus. Atrodė, kad stiklai neišlaikys...

Tokių stilistiniai nuglaistytų, užbaigtų scenelių poveikyje, ima prašytis prielaida, kad savo sąranga *Balti praėjusios vasaros debesys* yra užbaigtas scenarijus filmui, kuris kvalifikuotų filmininkų rankose galėtų tapti nemažiau lyrišku ir įspūdingu, kaip Andrzei Vajda'os himnas Vilniui *Meilės įvykių kronika.*

Be abejo leistina būt skeptiškesniems, prisimenant, kad mūsų literatūroj panašių veikalėlių apie „mažąjį žmogų" yra buvę nemažai ir kad Ramonas gali būti ne vieno jų įtakoj. Pvz., Radzevičiaus *Priešaušrio vieškeliu.* Gal? Išeiviui skaitytojui tačiau jo Vilniaus vaizdai ir santraukiniai kelionių aprašymai ataidi išskirtinu raiškumu, tarsi savais įspūdžiais:

Kilau ir leidausi kalvomis, mėlynavo tolumos, geltonavo javų laukai, šmėkščiojo viensėdžių stogai, sodai, daržai, saulėgrąžos po langais, piliarožės, šnarėjo vasaros vienumoje upeliai po tiltais, supo nestiprus vidurdienio vėjas pakelės medžių viršūnes, virpėjo sparneliais drugiai virš blyškiai violetinių miško gėlių, švietė saulė pro medžius, balino rugį, gelsvino vasarojų, rausvino obuolių skruostus, blukino bulvienojų žąlumą, mirgėjo ežerų bangelėse ir dalino neprašoma visiems savo šilumą ir šviesą.

Miesteliai pasitikdavo bažnyčių varpinėmis kelio ašyje, tuščiais, dulkėmis apneštais langais, darželiais, kuriuose kudakavo vištos; aikštė priešais bažnyčią, keli seni mūriniai namai, valgykla, užkandinė, kur prie prarūgusio alaus bokalo tingiai varinėjo šnekas kaip žąsis po ražieną keli nesiskutę miestelio liumpenai, snaudė padavėja, bėginėjo musės buteliu, mikliai aplenkdamos dvokiančius alaus klanus, žiūrėjo liūdnomis akimis perdžiūvusi rūkyta skumbrė įskilusioje lėkštėje. Lentynoje keli cigarečių pakeliai, konservų dėžučių piramidė ir plakatas kalendorius ant sienos, kuriame švytėjo nežemišku grožiu kokia nors įdegusi kino aktorė itin mėlynomis akimis ir šviesiai geltonais plaukais. Liumpenai rūkė po užrašu „Rūkyti draudžiama", barstė pelenus ant melsvų stalų, mėtė degtukus ir nuorūkas, ant išdaužytų cementinių laiptelių snaudė katės ir čirškavo žvirbliai apkarpytose liepų šakose.

Gėriau šiltą limonadą, kramčiau perdžiūvusius sausainius, klausiausi kalbų apie gėrimą, moteris, mušlytynes, kvailus girtų nuotykius: pavardės, pravardės, tingūs keiksmažodžiai, kapeikų skambėjimas, sviro jurginai per tvorą, stovėjo autobusų stotelėje moterys su vaikais, merginos, sėdėjo senukai, atrėmę gumuotas lazdas į kelią.

Paskui vėl važiavau, vėl miestelis, vėl užkandinė, vėl šiltas limonadas ir jurginų galvos, svyrančios per tvorą. Ir vėl kelias, staigus posūkių viražai, nuolydžiai, kalvos, tolumos, beržai, svyrantys vėjuje, spiginanti saulė danguje, žilpinantis kelias prieš akis. Važiavau ir važiavau, bet nebėgo laikas, nesikeitė erdvė. Kaip sapne atvažiuodavau į lygiai tokį pat miestelį, sėdėjau lygiai tokioje pat užkandinėje, mačiau ir girdėjau tuos pačius vardus, tuos pačius žodžius. Maudžiausi ežeruose. Vis ta pati stovėjimo aikštelė su surūdijusiu kelio ženklu, aplūžęs tiltelis, smėlio atabradas, bangelės, šnarančios melduose, kalvos anapus ežero, miškas toliau, nutrypta žolė, kurioje mėtėsi degtinės, alaus kamščiai, saldainių popieriukai, vis ta pati kompanija gluosnio pavėsyje – du vyrai ir viena moteris, pasviręs degtinės butelis, trys vyrai ir dvi moterys, dvi moterys ir du vyrai; užkanda išdėliota ant laikraščio, kurio kampą vis bando pakelti atbėgęs per ežerą vėjas, šmižinėja žuvytės aplink kojas, švysteli žuvėdra, pasisukdama šonu prie pat vandens.

Tada važiavau ir važiavau, sukausi ir sukausi, ir nebuvo man vietos nei miestelyje, nei prie ežero, nei laukuose, nei po rugpjūčio saule.

Vytautas A. Jonynas

Antanas Ramonas. *Balti praėjusios vasaros debesys.* Panevėžys. Balta Varnelė, 1991. 106 p.

Iš kitos pusės

UŽSIENIO POLITIKA

Laukdamas žinių iš Maskvos apie paskutinę krizę santykiuose su didžiuoju Rytų kaimynu, mintyse grįžtu prie nepriklausomybės laikotarpio mūsų užsienio politikos. Neseniai (1993.VII.27) Eugenijus Bukinas, aptardamas atgimusios Lietuvos politiką *Lietuvos ryte* klausė, ar ji reali, ar principinė?

Tas pats klausimas tinka ir ano laikotarpio politikai. Tik gal žodis „principinė" netinka nei vienam laikotarpiui. Kaip galima kalbėti apie principus, jei vis dar šaukdami „Mes be Vilniaus nenurimsim", lenkams pasakius „gana", užmezgėm su jais diplomatinius ir kitokius santykius, o mūsų kultūrinis elitas veržėsi į naujai atidarytą Lenkijos pasiuntinybę vaišėms. Panašiai buvo ir su kita mūsų užsienio politikos opa – Klaipėda. Uoliai kovojome su Vokietijos užmačiom ir net viename kaltinamųjų suole suvienijome tarp savęs besipešančius suskilusius vietos nacius – neumanininkus ir sassininkus tam, kad po kelių metų atiduotume visą kraštą Hitleriui.

Tokius atvejus sunku pavadinti principinės politikos pavyzdžiais. Jai daugiau tiktų, nenorint nieko užgauti, unikalios politikos vardas. (Terminas, kurio visai nevartojome nepriklausomybės dešimtmečiais.)

O gal jis buvo teisingas, nes po Antrojo pasaulinio karo atgavome ne tik Vilnių ir Klaipėdą, nors ir be buvusių gyventojų daugumos, kuri nenorėjo sutikti su mūsų įkalbinėjimu, kad jie tėra tokie pat lietuviai, kaip likusio krašto gyventojai, tik „sulenkinti" ar „suvokietinti". Argumentas ne visai svarus, nes šiais laikais žmonėms vis daugiau leidžiama patiems apsispręsti.

Žinoma, priemonės, kurių tam griebėsi didieji kaimynai, buvo tokios nežmoniškos, kad negali jiems už tai padėkoti. Tačiau rezultatai turbūt skatina ir dabar vesti unikalią politiką.

Kalbant apie santykius prasidedančioje „naujoje gadynėje", reikalavom vienu metu, kad lenkai pasmerktų Želigovskio žygį, vokiečiai atlygintų karo metu padarytą žalą, o sovietai padengtų jų okupacijos nuostolius. Be to, susitarime dėl jų kariuomenės atitraukimo būtų konstatuota, kad jie tai daro pildydami savo tarptautinius susitarimus, lyg tikintis, kad nesilaikydami to susitarimo jie turės reikalo su visu pasauliu. (Čia menasi Klaipėdos atvejis po Pirmojo pasaulinio karo – ne mes atplėšėm tą kraštą iš Vokietijos, bet santarvininkai.)

Unikali mūsų dabartinė užsienio politika yra ir tuo, kad viskas tvarkoma viešai, lyg norint pasiteisinti prieš savo piliečius, kad mes bandėm, bet negavom. Naujas paskatas knygai apie mūsų amžinas kančias!

Unikali politika buvo ir su Vatikanu. Krikščionys demokratai bijojo pasirašyti konkordatą, nes būtų „pardavę" Vilniaus kraštą. Tautininkai pasirašė nenorėdami būti apšaukti prieštikybininkais. Ūkiškai tokia unikali politika Lietuvą padėjo išlaikyti žemiausiame pragyvenimo lygyje Europoje. Likimo ironija dar norėjo, kad tuo laiku Sovietų Sąjunga būtų laikoma didžiausiu Lietuvos draugu, nors savuosius bolševikus laikėme kalėjimuose.

Dabar, pastebint norą vėl atstatyti 1920-38 m. būklę, ima net noras melstis už užsienio politikai vadovauti išrinktus žmones, kad jie nesivadovautų noru tenkinti iškilančius šovinistinius reikalavimus ir nepaliktų atsakomybės vien svetimiesiems, bet ir patiems pagalvoti. Pasaulyje nėra nieko amžino. Kartais reikia net nusileisti geresnių pozicijų ateityje užėmimui. Negalint nieko išgalvoti, reiktų išvystyti bent jausmą, kurį vokiečiai vadina „Fingerspitzengefühl", kurio užtektų kai kurioms iškilusioms problemoms išspręsti.

Bismarkui yra priskiriamas posakis, kad Ponas Dievas globoja kūdikius, girtuoklius ir Ameriką. Atrodo, kad ir mes norėtume stoti į tą eilę.

Vytautas Meškauskas

ir taip, ir ne

KODĖL TAIP ĮVYKO ?

Šių metų birželio mėn. *Akiračių* numeryje istorikas Liudas Truska paskelbė įdomų, bet gerokai kontroversinį straipsnį „Didžiosios istorinės klaidos padariniai: Lietuvos Respublikos žlugimas 1940". Netrukus tą straipsnį, truputį praplėstą ir kitaip užvardintą („Kam statyti paminklus") atsispaudė *Literatūra ir menas*. Savaitraščio redakcija spėja, kad L. Truskos požiūris ne visiems bus priimtinas ir laukia kitokių pasisakymų (*Lit. ir menas.*, 1993 liepos 10 d.). Štai vienas toks pasisakymas, nukreiptas daugiausia į paskutinį L. Truskos straipsnio skirsnį „Kodėl taip įvyko?"

Visų pirma, dėl 1940 m. vasaros įvykių Lietuvoje L. Truska padaro labai griežtą, nors ir ne visiškai kategorišką, sprendimą: Tai buvęs „gal pats gėdingiausias laikotarpis ilgaamžėje Lietuvos istorijoje". Drįsčiau

TRYS SAVAITĖS LIETUVOJE

(Pabaiga. Pradžia praeitame *Akiračių* numeryje)

Lietuvišką biurokratiją teko patirti Tauragėje. Ieškojau savo tėvų namo. Vedžiojo mane tuo reikalu net per keturias įstaigas. Visose jose niekas nieko nežino ir siunčia kitur. Koridoriuose stovi ilgos eilės kantriai laukiančių žmonių. Raštinių durys uždarytos ir nežinai, nei kas už jų, nei ką jie veikia. Kai mums durys atsidarė, mačiau visur sėdinčius vyrus ir moteris, skaitančius laikraščius ar visai be užsiėmimo, bet jokiu būdu negalinčius padėti man. Patyriau ir štai kokį įdomų reiškinį: dingo tarnautojas. Dviejose raštinėse žmogaus, kuris būtų galėjęs man padėti, nebuvo, buvo išėjęs. Kodėl tarnautojas tarnybos valandomis, kai turėtų savo darbą dirbti, aptarnauti koridoriuje laukiančius, klajoja po svietą? Gaila man buvo dviejų senučių žemaičių, kurios, atvažiavusios iš toli, valandų valandas šaltame koridoriuje laukė tokios „dingusios" valdininkės. Aišku, kad niekas iš neiškeliavusių tarnautojų joms nepadėjo. Senutės matė, kad tą dieną nieko neišpeš, ir rengėsi pernakvoti viešbutyje Tauragėje. Kaip taip galima elgtis su savo žmonėmis? Kaip taip galima vogti jų pinigus ir laiką?

Patarčiau išmokti mandagumo ir darbštumo iš Amerikos įstaigų. Siūlau, kad raštinių durys visad būtų atdaros, kaip Amerikoj, kad visuomenė matytų savo tarnus. Tegul ant stalo būna ir jų vardas su pavarde, kad žinotume, kas yra tas „malonus" visuomenės tarnas. Tegul jie kasdien užpildo dienoraštį, kuriame aiškiai pažymėtų, ką jie darė darbo metu, kokiu laiku, ir kiek piliečių jie tą dieną aptarnavo. Ta nepagarba, kurią valdininkai rodo visuomenei, nesuderinama su laisvo, demokratinio krašto piliečio garbe.

Kitas skandals – paštas. Nuvažiavęs sužinojau, kad niekas iš giminių negavo kalėdinių sveikinimų iš mūsų. Lankantis vienoj šeimoj, atėjo begėdiškai atplėštas laiškas iš Amerikos. Mane nukratė šiurpas, koks nesmagus jausmas, kai tavo privatumas pažeistas, kad negali pasitikėti paštu, kai valdžios tarnautojai vagia. Vis manome, kad Lietuvoje gyvenimo greitis lėtesnis, bet yra priešingai. Kadangi dėl paprasčiausių dalykų reikia padėti nepaprastų pastangų, kasdieninis gyvenimas yra labai įtemptas. Minėjome privatininkus, kurie tik per ryšius ir kyšius gauna medžiagas. Prisiminkime verslininkus, kurie negali parašyti čekio. Viešbutyje iš savo kambario negali paskambinti į užsienį – reikia užsisakyti iš anksto, bet kai ateina diena ir valanda, niekas neatsimena tavęs. Turėti reikalų su įstaigom – gryna kančia.

Universitetai taip pat gyvena iš dotacijų, kurių neužtenka. Kitų pajamų jie neturi. Visi universitetai atsilikę su mokėjimais už elektrą, kai kurie net 20,000,000 talonų. Iš studentų pajamų negausi, nes tėvai jau ir taip vos pragyvena. Pasirinkimas yra arba mažinti etatus, atleisti žmones, arba patiems susirast pinigų. Siūlėme kreiptis į užsienio lietuvius ir bandyti amerikietiškus metodus: pavadinkite klasę ar pastatą duosnaus geradario vardu, pavadinkite profesūrą davėjo vardu. Sako, kad dr. Bobelis Vilniuje davė $100,000 ir viena politologijos profesūra buvo pavadinta jo vardu. Yra gandų, kad tie pinigai VLIKo. Universitetai yra Lietuvos ateitis. Čia jaunoji karta turės išmokti Vakarų demokratijos ir laisvos rinkos dėsnių. Trūksta visko, net geros kreidos. VDU pastebėjau, kad jis turi pačius paskutinius PC kompiuterius ir įrangą, bet kitur taip nėra. Trūksta knygų atskaitybos srityje. Čia mums būtų lengva padėti, nes mes, profesoriai, vadovėlius iš leidyklų gauname dykai. Siųskime juos į Lietuvą. Tik paskelbkite savo universitete, kad renkate knygas Lietuvai, ir pamatysite, kiek jų surinksite iš savo kolegų, ypatingai į pensiją išeinančiųjų. Nors vyresnieji profesoriai Lietuvoje dažnai nemoka angliškai, jie mokinasi, o jaunesnieji moka. (Anglų kalbos nemokėjimas gali turėti tragiškų pasekmių: vienoje ligoninėje apnuodijo 15 nėščių moterų vaistais, kurie buvo skirti arkliams).

Reikia profesorių, kurie dėstytų naujus kursus. Sako, kad buvę marksizmo dėstytojai dabar dėsto ekonomiką. Tokiu atveju jų ekspertizė būtų abejotina. Kviečiami amerikiečiai, bet, kiek pastebėjau, su žemu akademiniu pasiruošimu, tik su bakalaurais ar magistrais. Tokie Amerikos universitete nedėstytų. Girdėjau skundų apie jų nepriteklius. Jeigu esame profesoriai Amerikoje, mūsų talentai reikalingi Lietuvai. Lietuvos universitetai neturi dolerių ir už kelionę negalės apmokėti, bet Lietuvoje jie parūpins butus, o pragyvenimas, atsivežus savo dolerių, labai pigus.

Aplankiau vieną vakarinę atskaitybos klasę Kaune. Nustebau, kad joje tik mergaitės, kurios matomai pavargusios, nes dieną dirbo. Klausiau, kur vyrai ir sužinojau, kad mažai vyrų studijuoja, nes uždarbiai didesni prekiaujant ar spekuliuojant. Išsigandau, nes kokia šeimos ateitis, jei moterys bus su aukštuoju mokslu, o vyrai kioskininkai?

Klaipėdoje aplankyta klasė buvo mišri. Klausiau, ar tai kvotos pasekmė, ar buvo daromos nuolaidos vyrams. Ne, atsakė, į klasę pakliuvo konkurso būdu tik kas ketvirtas iš norinčių moterų ir vyrų. Vėliau sužinojau, kad valdžia susirūpinusi liepė pusę vietų skirti vyrams. Reiškia, jeigu vyrukas būtų intelektualiniai ir silpnesnis negu mer-

spėti, kad dauguma Lietuvos gyventojų nei tada, nei vėliau, nebuvo tokie griežti teisėjai. Iš tikrųjų, kuo kaltos ano meto Lietuvos ir kitų nedidelių valstybių vyriausybės, kad du galingi diktatoriai susibaudė pasidalinti tarpu savęs visą tą erdvę. Jiems tai tikrai ir tebūdavo tik erdvė („Raum"). Nebent pritartume anos senos La Fontaine (1621-1695) pasakėčios moralui, kad stipresnio argumentas visados svaresnis („la raison de plus fort est toujours la meilleure"). Žinia, panašiai galvojo ir vienaamžis Liudvikas XIV, vienas pirmųjų moderniškojo imperializmo apaštalų, tvirtindamas, kad „ekspansija yra kiekvieno valdovo pats maloniausias ir labiausiai pagarbos vertas užsiėmimas". Nikitos Chruščiovo liudijimu, po 1939 m. rugpjūčio 23 d. sandėrio Maskvoje Stalinas „vaikščiojo užrietęs nosį, kartodamas: apmoviau Hitlerį, apmoviau Hitlerį". Be abejo, ne kitaip elgėsi ir Hitleris, apmovęs Staliną.

Aišku, nieko iš esmės nebūtų pakeitęs ir tas vienas kraujo lašas, kurio pasigedo iš ano meto Lietuvos karinės vadovybės „didysis" Jonas Aistis. Ir man Aistis vienas didžiausių Lietuvos poetų, bet ne dėl to eilėraščio apie netęsėtus pažadus ir ne dėl „Milfordo gatvės elegijų". Tarp kita ko, Aistis tada buvo Prancūzijoje ir negalėjo matyti, ką sakė ano meto Lietuvos žmonių veidai. Nors ir mane sovietinė okupacija užklupo vokiečių užimtoje Belgijoje (belgų užsienio reik. ministerija laikė Lietuvą okupuota jau nuo 1939 m. rudens Sovietų įgulų įvedimo), tačiau netrukus po to grįžęs jau į „liaudies vyriausybės" valdomą Lietuvą žmonių veiduose mačiau susirūpinimą, baimę, gal net siaubą, ypač po masinių liepos m. areštų, bet tikrai nemačiau juose gėdos jausmo. Nors sovietinė propaganda iš kailio nėrėsi, stengdamasi suversti visą bėdą ant į užsienį pasitraukusio prez. A. Smetonos pečių, ji nebuvo efektyvi, ypač kad daug kam buvo žinoma, kad kaip tik A. Smetona buvo vienas tų, kuris pasisakė už vieno kito pulko pasipriešinimą Raudonajai armijai.

Apie rimtesnį ginkluotą pasipriešinimą niekas aną vasarą negalvojo. Šaukštai jau buvo po pietų. Galima buvo priešintis 1938 m. pavasarį lenkų ultimatumo metu. Galima buvo atsisakyti neutralumo politikos ir imti Vilniaus kraštą 1939 m. rudenį, kai Vokietija lamdė Lenkiją. Bet ne 1940 m. vasarą, kai Sovietų įgulos jau buvo Lietuvoje ir kai Vokietija vykdė savo didžiąją ofenzyvą Vakaruose.

Tad į klausimą, kodėl taip įvyko, galima atsakyti labai paprastai: Kitaip ir negalėjo įvykti. O dėl to vieno kraujo lašo galima pridurti. Karas nėra futbolo rungtynės, kur kartais svarbu įvaryti vadinamą garbės įvartį. Ginkluoto pasipriešinimo atveju tikrai to vieno kraujo lašo nebūtų pakakę. Nei Stalinas, nei Hitleris nebuvo kokios gailestingos slaugės, kurioms kiekvienas kraujo lašas brangus. Kaip žinia, jie beveik visiškai nesiskaitė net su savo pačių karių ir civilinių gyventojų krauju.

Aplamai, kai istorikas ima klausti, kodėl kas nors atsitinka, jis atsiduria ant labai slidaus kelio. Užuot aprašęs, kaip iš tikrųjų kas buvo ar atsitiko (to iš jo reikalavo jau didysis Tukididas V a. prieš Kristų), jis imasi teisėjo vaidmens, ieškodamas priežasčių motyvų ir kaltininkų. Į istoriją toks dalykas turbūt atėjo iš gamtos mokslų. Kaip gamtoje niekas nesidaro be priežasties, manyta ir žmonių gyvenimui pritaikyti evoliucijos ir kitus dėsnius bei teorijas. Kūrėsi visiškai naujas sociologijos mokslas, nuo kurio antpuolio nelengva buvo atsilaikyti ir istorikams.

Dėkui Dievui, žmogus nėra vien tik fizinis padaras. Jis dar turi savo neramią dvasią, kuri ne tik nenori paklusti jokiems gamtos įstatams, bet dažnai juos pasigardžiuodama laužo. Ir toks žmogus istorikui ir yra pats įdomiausias. Mano istorijos mokytojas prof. L. Karsavinas dažnai kartodavo, kad istorikui turi daugiau rūpėti ne kas bendra, bet kas konkretu ir individualu. Dėl to istorikas turi būti ir truputį skeptikas, ypač visų, dažnai labai įspūdingų, teorijų, arba moderniškai šnekant, struktūrų atžvilgiu.

* * *

Pasižiūrėkime, kaip L. Truskai sekasi aiškintis anos vasaros įvykių priežastis. Vėl pasiremdamas tuo pačiu J. Aisčiu (ir kitais), jis tvirtina, kad 1940 m. Lietuvos kapituliacijos šaknų reikia ieškoti 1926 m. perversme, kuris sunaikino demokratinę santvarką, o demokratinė Lietuva būtų pasipriešinusi sovietinei okupacijai. Kažin? Svarbiausia, to niekas niekada negalės įrodyti. Bandoma remtis Suomijos pavydžiu. Tiesa, Hitlerio-Stalino sandėryje Suomija buvo palikta Sovietų Sąjungos įtakos sferoje. Tiesa taip pat, demokratinė Suomija atmetė 1939 m. lapkričio 30 d. Sovietų ultimatumą, su ginklu rankoje pasipriešino Raudonosios armijos invazijai ir ištisas 6 savaites didvyriškai laikėsi ir padarė Sov. Sąjungai dvigubai didesnius nuostolius negu pati nukenėjo. Nors galutinai pralaimėdama, demokratinė Suomija sugebėjo apginti savo nepriklausomybę. Nereikia nei sakyti, kur tada buvo mūsų simpatijos. Nuo paprasto kaimiečio ligi Vilniaus ir Kauno „smetonėlės", visi buvome už didvyrišką suomių tautą. Atsimenu, kaip karštai publika plojo Vinco Mykolaičio-Putino eilėraščiui apie suomių-rusų karą literatūros vakare Vilniaus Filharmonijos salėje.

Tačiau Suomijos modelis ne visiškai tiko Lietuvai. Suomija buvo visiškai kitoje geopolitinėje ir strateginėje padėtyje (galinga Manerheimo linija). Suomija turėjo visiškai laisvą skandinavišką užnugarį, kuris ją rėmė. Ji galėjo tikėtis pagalbos ir iš Vakarų. O ir pati Vokietija nebuvo abejinga Suomijos nepriklausomybei. Viso to

(tęsinys sekančiame psl.)

---

gaitė, jis dėka šios kvotos galėtų pakliūti į universitetą, o už jį daug gabesnė mergaitė nepakliūtų. Kalbėjomės apie dabartinius sunkumus, kai išteklių viskam neužtenka ir tenka daryti sunkius apsisprendimus, atsižvelgiant į vertybių pirmenybę. Malonu buvo išgirsti iš aštuonolikmečio studento lūpų, kad gyvenimas be meno, muzikos, teatro nėra žmoniškas gyvenimas.

Bilietų į Muzikinį teatrą yra kiek tik nori. Susirūpinau, kad gal būsiu tik vienas žiūrovas šaltame, dideliame teatre. Bet žmonių prisirinko. Mačiau „Vienos kraują", „Silvą", „My Fair Lady", „Fidelio". Akademiniame dramos teatre žiūrėjau Beketo „Laimingas dienas". Viskas aukščiausio lygio. Po kurio laiko užmiršti net šaltį, jautiesi tarsi būtum visai kitame pasaulyje: dekoracijos, kostiumai, choras, šokėjai, orkestras, solistai!

Nuostabi publika. Ji sėdi spektaklyje visiškai nejudėdama, net ir vaikai. O vaikai eina į operetę! Salėje tylu.. Lietuviai šykštūs plojimams. Čikagiečiai po kiekvienos arijos ploja ir šaukia, o kauniečius sunkiau patenkinti. Po arijų visai neplojo, išskyrus „Fidelio", gale spektaklio irgi neilgai teplojo. O „bravo" šauksmų visai nebuvo.

Nemaloni tema – politika. Dėl rinkimų buvau ramus - juk jie buvo teisingi. Dauguma išrinko Brazauską, tokia buvo tautos valia. Kai kurių išeivių isterija, kad išrinko bolševikus, kad gėda prieš amerikiečius, manęs nejaudina. Visų pirma, 95% amerikiečių nežino, kas ta Lietuva. Antra, skaitau išeivių verkšlenimus: mūsų pinigus ima, bet patarimų neklauso. Jeigu išeivių išminčiai tikrai žinotų, kaip lengviausia komunistinę ekonomiką paversti kapitalistine, tokie patarimai būtų labai laukiami ne tik Lietuvoj, bet ir Rusijoj, Lenkijoj, Ukrainoj, Vengrijoj ir t.t. Lietuvoje paskutinius 50 metų gyvenimas buvo labai skirtingas, mes jos žmonių baimės ir kančių nepatyrėme, todėl ir su patarimais reikėtų būti santūresniems. Iš pokalbių su kauniečiais apie svečius iš išeivijos patyriau, kad kuriasi naujas išeivio vaizdas: kauniečiai, esą, atvažiavusius gausiai vaišina, o atvykę į Ameriką dažnai patiria išeivių šykštumą.

Rimtoji Amerikos ir Vokietijos spauda Brazauską vertina blaiviai: jis dabar nėra komunistas, jis laimėjo, kadangi prieš jį buvusioji valdžia nemokėjo valdyti ir pravesti reformas. Nustebsite, kiek mažai Lietuvoje privatizuota. Brazauskas minėjo, kad du trečdaliai gyventojų yra miestiečiai, kurie gražintos žemės nedirba, už tai derlius sumažėjo per pusę. Brazauskas tiki į laisvą rinką ir reformas.

Kaune užsukau pas šaulius. Prisistačiau ir tuoj pat išgirdau, kad Lietuva pražuvusi.

– Kas atsitiko,– klausiu. Ar rusai sugrįžo?

– Ne, Brazauską išrinko!

Tada atsivėrė Lietuvos politinė kultūra: jos nėra. Tokią „gražią" politinę kultūrą sukurti padėjo mūsų garsusis dr. Bobelis. Kauniečiai, matę jį televizijoje su Adamkum, Bobeliui neturi pagarbos. (Atrodo, kad Bobelio pastangos nukreiptos į politinės dinastijos sukurimą. Sako, Papa Doc norėtų, kad Baby Doc būtų Lietuvos diplomatu prie Jungtinių Tautų.)

Politinis oponentas čia ne tik negabus, bet ir blogas. Kauniečiai įsitikinę, kad Brazauskas koks buvo komunistas, toks ir liko. Asmeniškas gyvenimas taip pat tempiamas per purvą. Net švelniausi kritikai apkaltins Brazauską, kad jis jokių planų neturi, tik moka važiuoti sena vaga ir dotacijom išlaikyti nepelningus ūkius ir įmones, tuo sukeldamas infliaciją. Griežtesni kritikai teigia, kad Brazauskas puikiai žino ką daro, turi planus grąžinti komunizmą į Lietuvą, o Lietuvą į Rusijos glėbį. Tik žiūrėkite, jis užblokavo naftos terminalo statybą prie Baltijos jūros, kad ir toliau priklausytumėm nuo Rusijos (nors tą pačią savaitę laikraščiai skelbė, kad terminalą statys Būtingėje). Žiūrėkite, jis siuntė stebėtojus į Surgutą, į NVS pasitarimus dėl naftos. Tai reiškia, kad jis nori Lietuvos nepriklausomybę išduoti (nors tą pačią savaitę Brazauskas pareiškė, kad konstitucija neleidžia Lietuvai susidėti su NVS). Kai kauniečiai įsismagina, jie ir Landsbergio nesigaili, ir jam prikergia komunistinę praeitį.

Lietuva be pasikeitimų nepakils. Joks kraštas, taip neracionaliai naudodamas energiją ir darbo jėgą, produktyvumo nepakels ir gerbūvio nesukurs. Užsienio pagalba reikėtų pirmiausia kreipti ten, kur ji pakels produktyvumą.

Išvažiuodamas jaučiausi geriau pažinęs savo tėvynę, bet ir nusivylęs. Mūsų žmonės išdidūs: jie neprašys ir išmaldų nepriims. Vis turi sau priminti, kad tie žmonės, kurie gyvena savo mažuose butuose, kurių kasdienybė tokia sunki ir įtempta, yra didvyriai: jie be ginklo išėjo ginti Lietuvos. Mums išeivijoje buvo gera, kad lietuvių vardas buvo minimas visame pasaulyje su pagarba! Mačiau, kokį kultūrinį turtą sukūrė mūsų tauta. Lietuva, nors dabar nuvarginta, nėra trečiojo pasaulio kraštas, o civilizuota Europos tauta. Materialinius sunkumus ji nugalės, nes jos žmonės gerbia mokslą, gali gyventi be kai kurių materialinių gėrybių. Jie parodė, kas svarbu, o kas ne. Ir kad vienas iš svarbiausių reikalų yra Lietuva.

Rimvydas Šliažas

IR TAIP, IR NE

(atkelta iš 11-to psl.)

neturėjo 1940 m. vasaros Lietuva.

Kad ne lemiamas čia buvo demokratinės santvarkos veiksnys, matytis iš kitų pavyzdžių. Be pasipriešinimo hitlerinei Vokietijai pasidavė Austrija ir Čekoslovakija. Bet galbūt geriausiai Lietuvai tinka demokratinės Danijos atvejis. Ji taip pat be pasipriešinimo pasidavė hitlerinei Vokietijai 1940 m. balandžio 9 d. Tiesa, ją okupuojant žuvo vienas vokiečių kareivis ir apie dešimt danų. Tačiau nei patys danai, nei niekas kitas netvirtina, kad kraujo lašas būtų nuplovęs Danijos gėdą. Visi žino, kad Danija pasidavė be pasipriešinimo ir tik džiaugiasi, kad jai pasisekė išgelbėti ne tik savo karalių ir demokratinę vyriausybę, bet kad ji beveik vienintelė galėjo išgelbėti savo žydų mažumą nuo Hitlerio „galutino sprendimo". Aišku, nei patys danai, nei kas nors kitas to laikotarpio nelaiko Danijos gėda.

Nemanyčiau, kad ir mums reikėtų aną tragišką vasarą vadinti gėdingiausiu istorijos laikotarpiu. Gal ir nenusipelnė ano meto mūsų politinė ir karinė vadovybė paminklo, tačiau vargu ji nusipelnė tų visų invektyvų, kurias jos adresu pažėrė gerb. istorikas Liudas Truska. Ir toli gražu ne jis vienas.

* * *

Tas pats Liudas Truska su Vytautu Kancevičiumi neseniai parengė knygą *Lietuva Stalino ir Hitlerio sandėrio verpetuose* (Vilnius. Mintis. 1990, 255 p.), kurioje beveik padieniui, o kai kada ir pavalandžiui pateikta 1939-1940 m. (ligi rugpjūčio 3 d.) politinių įvykių kronika. Tai labai gerai padarytas ir be galo naudingas veikalas, iš kurio matytis, kaip maža Lietuva, iš abiejų šonų apsupta dviejų galingų diktatorių, lyg kokių hienų užpultas žvėrelis, tiesiog „ragais ir nagais" gynė savo neutralumo politiką ir Lietuvos nepriklausomybę. L. Truska savo straipsnyje mini, kad mūsų pasiuntinys Berlyne pulk. K. Škirpa pavadinęs tiesiog „klaikiu" ano meto Lietuvos politikos finalą. Kažin šiandien tas finalas ar neatrodytų dar klaikiau, jeigu tada Lietuva būtų atsisakiusi neutralumo politikos, bandžiusi jėga užimti Vilniaus kraštą ir neišvengiamai tapusi Vokietijos ginklo sąjungininke. Skaitant tą tų dviejų istorikų kroniką negalima nesistebėti prez. A. Smetonos gera nuovoka: jis ne tik suprato, kad jau įsileisdama Sovietines įgulias Lietuva neteko didelės dalies savo nepriklausomybės, jis ragino gen. K. Skučą ir A. Povilaitį bėgti į Vokietiją, bet svarbiausia, jis jau nuo pat karo pradžios netikėjo Vokietijos pergale. Daug kas tada ne tik galvojo, bet ir norėjo, kad Vokietija laimėtų.

Truskos ir Kancevičiaus knygos gale skelbiami kai kurie paskutinio Lietuvos pasiuntinio Maskvoje Lado Natkevičiaus dokumentai, liečiantys tą laikotarpį. Nepastebėjau, kad kuriame nors būtų minimas vienas jo pasikalbėjimas su J. V. Stalinu Kremliuje. Apie tai man pasakojo dr. Juozas Pajaujis, kuris tai girdėjęs iš paties L. Natkevičiaus lūpų (L. Natkevičius mirė 1945 m. Austrijoje). Esą, vieno pasikalbėjimo metu L. Natkevičius apeliavęs į Staliną, kaip į mažos tautos atstovą, kuris be abejo geriau atjaučia mažų tautų problemas. J. V. Stalinas būk pasakęs:

– Taip, aš gruzinas tai gruzinas, tačiau gerokai surusėjęs („Da, ja gruzin to gruzin, no zdorovo obrusiely"). Iš Stalino politikos karo metu ir po karo matytis, kad jis buvo ne tik gerokai surusėjęs, bet tapęs fanatišku rusų nacionalistu. Būtų labai gerai, kad istorikai L. Truska ir V. Kancevičius tęstų toliau tą savo pradėtą „kroniką" ir parengtų taip pat rūpestingai naujus jos tomus. Tai būtų mažiau ambicingas, bet daug realesnis užmojis, kaip tie 16 Lietuvos kančios istorijos tomų, kuriuos užplanavo PLB vadovybė, atrodo, net nepasitarusi nei su Lietuvos istorijos draugija, nei su Istorijos institutu. Netikiu, kad Lietuvos istorikai pritartų tokiam fantastiškam planui. Iš viso, mūsų kančios nei kiek ne didesnės, kaip ir kitų kančios. Ar verta apie jas tiek daug kalbėti?

* * *

Dar keletas žodžių ne apie tai, kodėl taip atsitiko, bet apie tai, kaip iš tikrųjų buvo. Ne tik aną atmintiną vasarą, bet per visą karą ir po jo. Mūsų žmonės (ir ne mūsų) yra sugalvoję labai prasmingą priežodį: Nėra to blogo, kas neišeitų į gera. Galima būtų ir atvirkščiai pasakyti: nėra to gero, kas neišeitų į bloga. Vysk. Motiejus Valančius Palangos Juzės lūpomis pasakė maždaug tą patį, tik kitais žodžiais: Viskas ant šio svieto persimaino. Panašiai galvojo ir anas Senojo testamento išminčius Jeruzalės karalius vadinamas Egleziastu, kai jis kalbėjo apie gaudymą vėjo laukuose ir apie tuštybių tuštybes (vanitas vanitatum) ir kai beveik viskuo abejojo.

Tikrai nėra lengva pasakyti, kas gėriau: laimėti karą, ar pralaimėti. Ar ne dažniau valstybės, kurios laimi karą, pralaimi taiką. Ne tik senojo Epiro laukuose. Nežiūrint visų moralinių ir materialinių nuostolių, nežiūrint begalinių vargų ir kančių, kurias iškentėjo mūsų tremtiniai Šiaurės Rusijoje, Sibire ir centrinėje Azijoje, nežiūrint dar blogesnio Lietuvos žydų ir čigonų likimo, nežiūrint viso to ir dar daug ko kito, vis dėlto nei karo, nei ilgos okupacijos metų negalima pavadinti nuolatinės Golgotos metais. Tos pačios Golgotos metais įvyko bent vienas ir nemažas stebuklas: pirmą kartą savo ilgaamžėje istorijoje tarp tos pačios Lietuvos respublikos sienų tilpo ir vakarinė ir rytinė Lietuva. Mes, vyresnieji, prisimename, kokia biedna Lietuva buvo be Vilniaus ir Vilniaus krašto. Sunku buvo ir pamįslyti, kad kada nors įvyks toks stebuklas, kad ir Villnius ir Klaipėda bus toje pačioje respublikoje, nevaržomos nei jokių konvencijų, nei statutų.

Šiandien belieka tik pasirūpinti, kad kaip galima didesniam skaičiui Lietuvos gyventojų būtų sudarytos kaip galima geresnės gyvenimo sąlygos ir kad jie visi galėtų jaustis kaip pilnateisiai Lietuvos piliečiai.

Vincas Trumpa

antraip

GAL PER IŠDIDUS IŠEIVIO BALSAS

Mano liūdnokas pasisakymas kadaise buvo toks, kad su Lietuvos buv. Aukščiausios Tarybos 1989 m, lapkričio mėnesį priimtu labai „liberaliu" pilietybės įstatymu aš formaliai buvau paverstas ir iš tikrųjų pirmą kartą pasijutau, kad tapau... visiškas išeivis. Tokį išgyvenimą galima visaip pavadinti: Lietuvos pilietybės atėmimu, Lietuvos pilietybės nepripažinimu, pilietybės santykio nutraukimu su užsienyje gyvenančiais lietuviais ir panašiai. Norint Lietuvos pilietybę atgauti ar įsigyti, dabar man (ir mūsų daugeliui) reikėtų jos prašytis, atliekant visokius formalumus ir, kaip praktika parodė, Lietuvos valdininkijoje matant aiškiai nepalankų užsienio lietuviam (išeiviam) nusiteikimą.

Tas mano pasisakymas š.m. kovo mėnesio *Akiračiuose* sulaukė platesnio dėmesio. Be komentarų jį persispausdino pora (gal ir daugiau?) rimtų laikraščių Lietuvoje, pvz., *Atgimimas, Literatūra ir menas.* O kiek vėliau su man gražiais linkėjimais ir, jo žodžiais tariant, „su tam tikru liūdesiu" Vilniaus ir dargi užsienio spaudoje reagavo pats tą įstatymą pasirašęs buvęs AT pirmininkas Vytautas Landsbergis. Suprantu ir apgailestauju, kad jį galėjo įskaudinti mano skiltyje pavartota frazė „landsberginė teisėtvarka". Bet tas juk tiesa, tik Landsbergis ją mėgina interpretuoti kiek kitaip.

Dialoguoti čia nebūtų labai tikslinga. Problemos painokos, bet ne baisiai sudėtingos. Ir nors V.L. nustebęs klausia, „argi išeivija neturi teisininkų?", – rodos, nebūtų pagrindo tokiam nustebimui. Išeivijoje esama nemaža aukštų kvalifikacijų teisininkų, tarptautinės ir valstybinės teisės specialistų, tik dar negirdėjau, kad kuris aną „landsberginį" pilietybės įstatymą ir po to sekusią „teisėtvarką" būtų gynęs ar gyręs.

Nesitaiso dalykai ir dabar. Nors Lietuvos teisėtvarkos ir įstatymų leidybos įstaigos jau pakankamai gerai galėjo patirti, kiek tas įstatymas ir visa jo „teisėtvarka" patiko išeivijai ar darė žalos, bet kol kas pastangos jį pataisyti buvo ir tebėra labai lėtos, veik jokios. Net ir tie aukšti pareigūnai turistai iš Lietuvos, kurie galėjo puikiausiai patirti užsienio lietuvių nuotaikas ir kurie žadėdavo į tai atsižvelgti, grįžę Lietuvos seime laikėsi pasyviai. Ir pilietybės įstatymai liko vis bemaž nepagerinti, nepataisyti, tik žadais liuliuojami ir atidėliojami...

* * *

Na ir užsienyje ne paslaptis, kad tam buvo ir tebėra priežasčių. Tai dvigubos pilietybės kaliausė. Vilniečiai esą tvirtai nusistatę už vienos pilietybės nuostatą. Tatai savo pasisakyme pabrėžia ir Landsbergis. Girdi, tai buvusi apsauga gintis nuo didžiulio SSSR, Rusijos ir Lenkijos spaudimo Lietuvoj gyvenantiem jų tautiečiam duoti ir Lietuvos pilietybę. Tas noras jau patenkintas, taip ir padaryta, tik, man rodos, gana nevykusiai ir be rimto teisinio pagrindo.

O tas vis tiek dar nepatenkina Rusijos vyriausybės, kuri, išsigalvodama vis naujus pretekstus, toliau spaudžia Lietuvą liktis jos interesų ir „saugumo" zonoje. Štai ką tik mano gyvenamo miesto dienraštyje *Los Angeles Times* (1993.IX.5) Rusijos prezidento Jelcino atsakingas pareigūnas nacionalinio saugumo reikalam, Dmitri B. Riurikovas, per pokalbį nesivaržydamas pareiškė, kad Pabaltijyje esama daug etninių rusų, kurie ir save laiko rusais, ir nori turėti saitus su Rusijos valstybe. Taigi Rusija, gindama tų žmonių teises, norėtų, kad jie turėtų dvigubą pilietybę. Jai nėra noro, kad anie keltųsi į Rusiją, kur jiem sunkiai rastųsi vietos. Na, humaniteriniais sumetimais gal ir būtų galima juos priimti, bet Rusija ir be viso to dabar turinti per daug problemų...

Nė žodžio, kad tie rusakalbiai būtų importuoti kolonistai ar kitaip dėl visokių motyvų mūsų šalyje atsiradę svetimkūniai!

Į tokius kaimyno spaudimus mūsų atsakymas ir laikysena galėjo, turėjo ir turėtų būti aiški, tvirtai teisėta, principinė. Pvz., jei prieškarinį Vilnių ir Vilniją laikom Lenkijos neteisėtai okupuotom teritorijom, jei Lietuvą pagrįstai laikom – ką jau ir Maskva pripažino – buvus okupuota nuo praėjusio karo, tai tų laikotarpių atėjūnai netapo ir negalėjo tapti nepriklausomos Lietuvos piliečiais, nebent jie patys to norėtų ir patenkintų normaliai tokiam atvejui reikalaujamas sąlygas.

Ir tat nereiškia, kad per tuos okupacijų laikotarpius Lietuvoje negyvenę „išeiviai" ar politiniai egzilai turėtų būti laikomi nebetekę tos pačios atsistačiusios nepriklausomos valstybės piliečių statuso. Dargi nustoję ne tik tosios pilietybės, bet dar ir teisių į savo turtą paliktą

ar kieno užgrobtą nuosavybę, – jeigu jie negrįš namo, nesutvarkys savo pilietybės reikalo arba iš naujo jos nepaprašys ir ten neapsigyvens...

Dvigubos pilietybės statusas nėra kaž kokia baisiai paini problema. Tatai priklauso nuo atskirų valstybių skirtingų interesų ir nusistatymo laikytis ar *ius soli*, ar *ius sanguinis*. Pas mus, Rytų Europoje, labiau galiojo *sanguinis* (kraujo), o ne tiek gimimo vietos kriterijai. Pripažinti ar nepripažinti dvigubos pilietybės, gauti ar jo netekti yra kiekvienos valstybės ir kiekvieno individo interesai ir valia.

Be to, atsižvelgiant į Lietuvos valstybės interesus, yra didžiulis skirtumas, ar dvigubos pilietybės iš mūsų šalies gyventojų reikalauja Rusija, kuri atvirai nori ir siekia mus laikyti savo interesų pakraščio saugumo zona ir ginti pas mus apgyvendintų „rusakalbių" teises, – arba kad taip elgtųsi pvz., Amerikos, Kanados ar Australijos vyriausybės, kurios pareikalautų teisės ginti iš jų kraštų Lietuvon grįžusius buvusius lietuvių kilmės piliečius, kaip „angliakalbius". Tiek pat „rimtas" pretekstas.

Absurdai...

* * *

Esu dėkingas Vytautui Landsbergiui už jo atbalsį į mano aną liūdnoką balsą, tuo dar kartą visą bylą suaktualinant. Aš pastoviai ir visada itin aukštai vertinu mūsų muzikologą, tokiom sunkiom ir kritiškom aplinkybėm tapusį rimtu valstybės vyru. Ne kartą stebiuosi nelauktais gabumais, kai jam sekasi teisingai ir sklandžia kalba pasisakyti tikrai painiais mūsų krašto politikos klausimais. Skaičiau abi jo knygas ir daug straipsnių dabartinėje spaudoje. Gėriuosi jo žingsniais skaudžių krizių valandomis. Bet dėl jo teisinės erudicijos kvalifikacijų, ką ir jo viešasis laiškas rodė, turėčiau kai kurių abejonių. Gal kaip tik per mažai buvo pasitarta su teisininkais, vietiniais ir užsieniniais?..

Sutinkame, kad pilietybės ar su jais susiję nuosavybės atstatymo klausimai bei visokios „privatizacijos" problemos gal ne visada reikalautų rėksmingo viešo svarstymo. Gal kai kur kaip tik diskrecija būtų reikalingesnė, tik principingumas vis vien turėtų būti išlaikomas. Todėl geriausias būdas tatai aptarti ir sutarti ne būtinai per laikraščius, ko aš čia negalėjau ir nenorėčiau. Aną kartą kaip tik pabrėžiau, kad į pilietybės problemą todėl žvelgiau labiau asmeniškai, ne tiek formaliai, kiek tuo atžvilgiu, kaip tatai morališkai paveikė ne tik mane vieną, o ir daugelį išeivių, kuriuos Vilnius anuomet vienu brūkšniu nupilietino.

Man labiau norėjos daugiau pavaizduoti savąjį „išeivišką" likimą – ir gal dar nemažos grupės panašių tautiečių, ypač spaudos darbininkų, menininkų ar tų idealistų, kurie pas mus vadinami „visuomenės veikėjais". Nuolankiai prašiau suprasti, kad geroka dabartinės išeivijos dalis nėra tokia pat, kokie būdavo senų laikų išėjūnai-emigrantai. Tiem dabar daug lengviau visokeriopai nenutolti savąjį kraštą, jo dvasiniu pulsu gyventi. Jei man atleistumėt pajuokavimą, tai pasakyčiau, kad ne visus mus dabar užsieniai suamerikonina, sukanadina ar suaustralina, bet ir mes kartais prisidedam sulietuvinti Ameriką, Kanadą ar Australiją...

Daug vakariečių, ypač menininkų, rašytojų, šiaip visokių keistuolių ir disidentų mėgsta gyventi kitur, o ne savo pilietybės kraštuose. Marksas, Leninas ar Trockis irgi buvo „išeiviai", ar jie dėl to neteko Rusijos ar Vokietijos pilietybės? Tokie rašytojai, kaip James Joyce, Scott Fitzgerald, E. Hemingway ir daugybė panašių patrakėlių ilgiau gyveno ne Airijoj ar Amerikoje, o Šveicarijoj, Prancūzijoj ar Kuboje...

Gaila, nesu toks Hemingway, nors aš už jį beveik ilgiau gyvenau Prancūzijoj ir Amerikoj, – bet negi tik dėl to netekau Lietuvos pilietybės ir dabar turėčiau josios prašyti, kad man ją „grąžintų" bei suteiktų susovietinto mentaliteto biurokratai.

Kas galit, darykit kaip norit.

Aš negaliu!

Manyje protestuoja kažkoks nuodėmingo išdidumo balsas.

Tad pasilieku su tais išgyvenimais ir jungiu nuoširdžiausius linkėjimus Vytautui Landsbergiui su viltimi, kad jam niekad nereikėtų netikėtai virsti egzilu.

Bronys Raila

atvirai kalbant

SANTAROS - ŠVIESOS KETURIASDEŠIMTASIS JAV

Pirmoji 40-tojo Santaros-Šviesos federacijos suvažiavimo dalis š.m. vasaros pradžioje jau praėjo Lietuvoje, Vilniuje (VI.16-17) bei Anykščiuose (VI.18-20) ir buvo išsamiai Zitos Čepaitės aprašyta liepos mėn. *Akiračiuose*. Dėl to antroji jo dalis, įvykusi Lemonte, Pasaulio Lietuvių centre rugsėjo 9-12 d.d., iš tikrųjų jokio atidarymo nebebuvo reikalinga. Jo vietoje būrelis Lietuvoje buvusiųjų papasakojo savo įspūdžius. Raimundo Mieželio (kartu su Audrone Misiūniene iš JAV dalyvavusio rengimo komisijoje, į kurią dar įėjo Z. Čepaitė, Darius Kuolys, Arūnas Sverdiolas, Arvydas Šliogeris ir Saulius Žukas) pravestame pasikalbėjime pasisakė visi čia sugrįžę tenykštės programos dalyviai: Rimvydas Šilbajoris (su literatūrine tematika pasijutęs mažumoje), Julius Šmulkštys (nusiskundęs filosofijos perteklium, nors ir politikai buvusi skirta visa diena), Algis Mickūnas (į Lietuvą po pusės šimtmečio sugrįžęs pirmą kartą ir tai stipriausiai pergyvenęs A. Baranausko klėtelėje ir J. Biliūno seklyčioje), Zenonas Rekašius (paskaitose ir diskusijose pasigedęs kairiųjų požiūrių), Liūtas Mockūnas (nusistebėjęs, kad kai kas Lietuvoje Santarą-Šviesą laiko savotišku LDDP filialu), Leonidas Donskis (prisipažinęs, jog Santara-Šviesa Lietuvoje nėra teisingai suprasta, bet jai reiškiama didelė pagarba) ir Saulius Žukas (nesutikęs dėl kairiųjų trūkumo, prisimindamas, jog nė centu prie rengimo neprisidėjusi Kultūros ministerija norėjusi pasisavinti nuopelnus, rengėjams besistengiant likti neutralioje zonoje).

Pirmojoje suvažiavimo dalyje buvo skaityta penkiolika pranešimų, vyko pokalbiai, o taip pat ir gyvos diskusijos, įtraukusios didelę dalį publikos, kurios Vilniuje dalyvavo apie trejetą šimtų, gi Anykščiuose (dėl netikėto planų pasikeitimo nespėtuose pagarsinti) – apie septyniasdešimt, iš JAV irgi prisijungus apie 20 žmonių. Suvažiavimą stipriai parėmė Atviros Lietuvos (Soroso) fondas, plačiai ir palankiai komentavo didžioji Lietuvos spauda.

„Pasak Marcelijaus Martinaičio santariečiai ruošė jaunesniąją kartą būsimai laisvės akcijai. Nelegalūs jų ryšiai su Lietuva leido mūsų kultūrai veikti kaip dvinarei sistemai. Atsirado informacijos apytaka, savotiška konkurencija. (...) Be to išeivijos intelektualai įrodė, kad pasaulis laidus lietuviškumui, kad lietuvių kultūra gali peržengti etnines Lietuvos ribas". (Vladas Šimkus, *Metai*, nr. 8-9).

Ketvirtadienį pirmuoju kalbėjęs Klaipėdos universiteto filosofijos skyriaus vedėjas Leonidas Donskis savo paskaitoje „Miesto likimas komunistinėje ir postkomunistinėje Lietuvoje", pasistatęs sau klausimus „Ar Lietuvoje buvo miestų kultūra vakarietiška prasme? Ar susikūrė metropolių tradicija?", į juos atsako: „Taip". Tik Lietuvoje iš kaimo į miestą buvo pereita labai vėlai. Miestus kūrė svetimšaliai ir gal dėl to įsigalėjo antiurbanizmas. Tarp kaimo ir didmiesčio nebuvo jungiamosios grandies, nes miesteliai (kuriuos statė daugiausia lietuviai) nuo kaimų veik nesiskyrė. Sovietinis laikotarpis padalino Lietuvą į dvi dalis: visai nualintą kaimą ir megocentrus, kur vystėsi kultūra, dėl ko nukentėjo kiti miestai. Dabar Lietuvoje atsirado sąlygos ir yra laikas kurtis policentrinei civilizacijai. Ketvirtadienio vakare tos dienos programą užbaigė Arizonos State universiteto architektūros profesorius (pernai dėstęs Kauno Vytauto Didžiojo universitete) Kęstutis Paulius Žygas, paskelbdamas „Post mortem post-modernizmo madoms". Prelegentas gausiomis skaidrėmis iliustravo itin plačiai apimančią modernizmo sąvoką, parodydamas daugiausia architektūros pavyzdžių porevoliucinėje Maskvoje ir to paties meto Vokietijoje, iš kurios, Hitleriui atėjus į valdžią, daug talentingų architektų emigravo į JAV, atnaujindami ir šio krašto architektūrą.

Pavienes įvairių kultūros sričių paskaitas penktadienį užbaigė filosofas Algis Mickūnas, kalbėdamas apie „Kosminę sąmonę". Siekdami pasaulio supratimo, mes ieškome amžinybės, kurią galima išvesti per laiką, erdvę ir judesį. Nors tie dalykai randasi pasaulyje, bet pasaulis nėra jais išaiškinamas... Kosminė erdvė ir kosminis laikas nesutampa, o pasirodo per judesį. Laikas – judesio patyrimas. Laikas yra pastovumo, o pastovumas – trukmės bruožai. Tarp tų dviejų plotmių skirtumą nubrėžia „judesys, kuris nejuda". Tas skirtumas abi plotmes apsprendžia, bet jį patirti galime tik per kosminę sąmonę.

Atvirą pokalbį tema „Ką mes ir šiandien galime duoti Lietuvai reikalingiausio kultūros baruose?" pravedė Vytautas Kavolis. Jis pritarė jau Lietuvoje iškeltam „Pirmųjų knygų" serijos atnaujinimui, antruoju projektu siūlydamas premijuoti disertacinius darbus literatūros mokslo, kritikos ar kultūros istorijos srityse... Pokalbis be pertraukos perėjo į organizacinį posėdį, kuriame buvo trumpai aptarti Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo (Gintautas Vėžys), *Metmenų* (Aleksas Vaškelis), A M & M fundacijos bei 41-mo Santaros-Šviesos suvažiavimo (Marytė Paškevičienė) reikalai.

Penktadienis užbaigtas Vytauto V. Landsbergio filmų vakaru. Atskirais dokumentiniais filmais buvo pagerbti trys iškilūs Lietuvos dailininkai (Stasys Eidrigevičius, Petras Repšys ir Šarūnas Sauka), o taip pat ir „Perlojos respublika", gyvųjų liūdininkų lūpomis trumpai atpasakojant jos istoriją dabarties fone.

Kita pusė penktadienio programos jau buvo skirta svarstymui aktualiųjų kasdieninių reikalų, kurių tematinę kryptį didžiąja dalimi nusako Skirmantės Kondratienės pranešimas „Lietuvos politinė ekonomika: pastabos apie visuomeninį gyvenimą ir valdžios vadybos problemas". Prelegentė, užėmusi Housing and Urban Development viceministerės vietą Bush'o vyriausybėje (tai bene aukščiausias JAV lietuvių atsiekimas), o dabar dirbanti Hudson'o institute ir ištisus metus tyrinėjanti vadybos problemas Lietuvoje, itin įdomiai papasakojo savo patirtis.

Šiandienė Lietuvos valdžia, nors ir labai palankiai kalbanti apie privatizaciją ir laisvą rinką, aiškiai parodo šių dalykų nesuprantanti, o darbais pademonstruoja netgi priešingą nusistatymą. Nežiūrint to, Lietuvoje yra

(tęsinys sekančiame psl.)

ATVIRAI KALBANT

(atkelta iš 13-to psl.)

daug kas atsiekta: dauguma butų jau privatizuota, su 56 užsienio kraštų pagalba veikia 2580 privačių smulkaus verslo įmonių. Labai teigiamą įspūdį daro spauda. Sėkmingai veikia užsienio fondai (Soros'o, APPLE ir kt.); gerą pavyzdį rodo prie Raseinių Kanados įkurtas ūkis; aktyvi skandinavų pagalba... Nors pagal oficialią statistiką dirba tik 63% galinčiųjų, apie 60% šeimų turi neoficialių uždarbio šaltinių, daugiausia pusiau ar visai nelegalioje prekyboje, taigi šešėlinė ekonomika klesti. Nors teisiniu požiūriu tai blogas reiškinys, bet ekonomiškai daug padeda. Statyba daugiausiai privati. Privatūs ūkiai pagamina virš 50% kai kurių produktų. Ne tik Gudijoje, bet ir Ukrainoj yra žymiai blogiau. Geriau yra Vengrijoj, Čekijoj ir Lenkijoj, nors ir ten egzistuoja tos pačios problemos, kurių svarbiausios – mafija ir korupcija. Didžiausios neigiamybės: nuolatinis dejavimas (tai daro ir pasiturinčiai gyvenantieji), nepasitenkinimas ar nepasitikėjimas valdžia (dažnai išplaukiantis iš to, kad žmonės nežino ką valdžia gali ir ko ji negali padaryti), nepagarba įstatymui ir melavimas (didelės sovietinio paveldo neigiamybės), etikos ir moralės stoka valdžios struktūrose, nebuvimas tvirtai nustatytų ryšių ar santykių tarp centrinės valdžios ir savivaldybių, vidurinio luomo trūkumas (ypač tų, kurie galėtų daryti spaudimą į valdžią dėl teisėtvarkos trūkumų)...

Greitų ir idealių sprendimų nėra, bet labiausiai reikėtų: aiškiai nubrėžti valdžios rolę visuomenėje, suorganizuoti daugiau privačių visuomeninių struktūrų, sukurti teisėtvarkos bei etikos normas ir suprantamą rinkos terminologiją, visą tai įsisąmoninti ir propaguoti.

Popietinėje penktadienio paskaitoje Aleksandras Štromas, aptardamas „Etninės politikos problemas šiandieniniame pasaulyje", iškėlė tai, kad iš komunistinės diktatūros išsilaisvinusios tautos taip pat pajuto laisvę įsivelti į konfliktus su kitomis tautomis. XXI amžiuje tautinis klausimas bus pats pagrindinis. Šiandien pasaulyje yra tik 190 suverenių valstybių, bet tautybių yra apie 1870, ir apie 4000 skirtingų kalbų. Užregistruota apie 1540 tautinių judėjimų pretenduojančių į šiandieninio tipo tautines valstybes. Tik dalis jų gal pasitenkintų autonomijomis, o dauguma siekia visiškos nepriklausomybės, surištos su teritorine erdve. Būtina sukurti tarptautinius principus, kad iškilę konfliktai būtų sprendžiami taikiu teisiniu būdu ir šiandieniniai įvykiai buv. Jugoslavijoje nebūtų vien preliudas į XXI amžių...

Politinė tematika vyravo ir šeštadienio popietę. Lietuvos ambasados Jungtinėse Tautose patarėjas Algimantas Gureckas, supažindindamas su šiandienine „Lietuva tarptautinės politikos arenoje", pirmiausia pažymėjo, jog visos iš sovietinės okupacijos ar įtakos išsilaisvinusios valstybės dabar yra silpnos ir ekonominiai nestabilios, o juo labiau Baltijos kraštai. Atsistatymui daugiausia įtakos turi nacionalizmas, nes krikščionybė nebėra tiek stipri, kiek Islamas Azijos tautose. Didžiausią pavojų kelia Rusijos nacionalistinis imperializmas. Apsisaugojimo viltys dedamos į tarptautines organizacijas ir Jungtines Tautas, kurios šiandien irgi pergyvena krizę, kaip Tautų sąjunga prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Baltijos tautų sąjunga yra būtinybė, kaip ir santykių su Lenkija išlyginimas. Diskusijose dažniausia iškilo Vilniaus krašto ir Rytprūsių problemos.

Dar aktualesnis buvo Zenono Rekašiaus pranešimas „Lietuvos atstatymo kryptimi: pagrindinės problemos ir pramatomos alternatyvos ateičiai". Padarius prielaidą, jog Lietuva yra suvereni ir nepriklausoma valstybė, kad joje įsitvirtino demokratiškai išrinkta valdžia, o spauda yra sveika, stipri ir agresyvi, siekiant valstybingumo įteisinimo šiandien būtų svarbiausia: 1) ateities valstybės vizijos suformavimas; 2) ekonominio stabilumo sukūrimas; 3) energetikos problemų išsprendimas; 4) švietimo ir kultūros gairės; 5) desovietizacija ir tautos sutaikymas; 6) užsienio politika; 7) teisinės visuomenės išsiugdymas, pabrėžiant politinę moralę ir teisėsaugą; 8) atsivėrimas Vakarų kultūrai ir civilizacijai; 9) santykių su išeivija išlyginimas, nors tai ir būtų trečiaeilis dalykas.

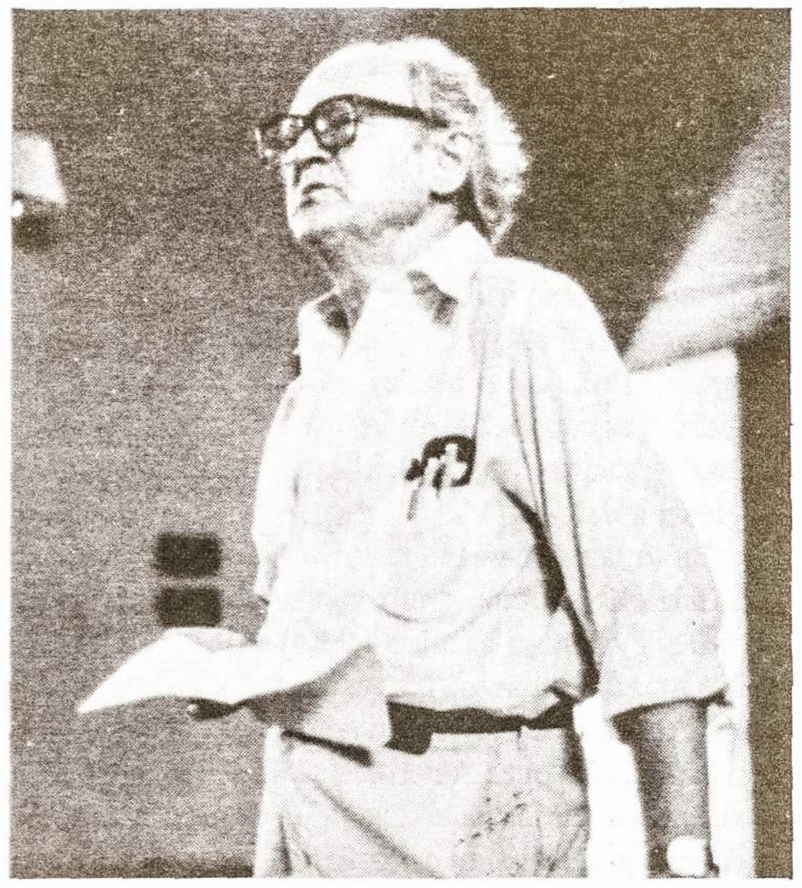

Kalba Vytautas Kavolis

Kiekvienos problemos sprendimui Z. Rekašius pasiūlė po keletą įdomių alternatyvų, ilgiau sustodamas prie pirmųjų, nes pastarosioms pritrūko ir laiko. Mažai jo beliko ir J. Šmulkščio pravestam atviram pokalbiui „Ką mes ir šiandien galime duoti Lietuvai reikalingiausio politinėje viekloje?" Iškelti du pasiūlymai: suaktyvinti pasikeitimą idėjomis tarp Lietuvos ir išeivijos, o taip pat bandyti išplėsti realius ir rimtus ryšius bei santykius su dabartine Lietuvos valdžia... Klausimai ir diskusijos visų trijų pranešimų temomis vyko iki pat vakarienės. Penktadienį po vakarienės J. Šmulkščio iniciatyva vyko suinteresuotųjų pasitarimas per Centro partiją paskatinti visų vidurio politinių jėgų koaliciją. Po valandos diskusijų nutarta sumanymą paremti.

Likusioji suvažiavimo programos dalis priklausė li-

JAV LIETUVIŲ BENDRUOMENĖJE

NEKATALIKAI NEPAGEIDAUJAMI?

– Klausyk, Dogai, kai tu toks didelis bendruomenininkas, tai pasakyk kodėl JAV lietuvių bendruomenei gali priklausyti tik katalikai?

– Į tokius klausimus atsakyti, mielas Šnauzeri, aš negaliu, nes klausimas neteisingas. Kas tau sakė, kad tik katalikai...

– Niekas nesakė. Ir nereika sakyti. Aš ir pats ne kvailas. Matau.

– Nieko tu nematai! Va, atsimeni, amžinos atminties Juozas Bačiūnas. Nekatalikas. Masonas. O net pirmininku buvo išrinkę...

– ...Pasaulio bendruomenės, ne JAV. Ten tai visi lietuviai gali priklausyti. Nesvarbu...

– Visos kraštų bendruomenės yra Pasaulio bendruomenės padaliniai. Jeigu pasauliui visi gali priklausyti, tai juk savaime aišku, kad ir kraštų bendruomenėms taip pat.

– Bet ne JAV bendruomenei.

– Ginčytis su tavim, Šnauzerį, reikia geležinės kantrybės. Įsikali sau į galvą kokį keistą išmislą – ir nė iš vietos. O kur įrodymai?

– Laikraščiuose. Neskaitai, tai ir nežinai. O aš skaitau ir žinau.

– ...kad tik katalikai?! Parodyk tu man tokį laikraštį!

– Va, skaityk. Aiškiai parašyta, rugpjūčio 28-tos *Drauge*.

– Parašyta, kad sekmadienį po šv. Mišių valgykloje JAV bendruomenės Michianos apylinkės susirinkimas. Nė žodelio apie tai, kad tik katalikams.

– Ką aš ir bandžiau tau pasakyti!. Nė žodelio apie tai, kad mišios tik katalikams. O kodėl nenurodyta, kada prasidės susirinkimas, kad ir nekatalikai žinotų kada ateiti?

– Tiksliai numatyti, kada pasibaigs mišios sunku. Kai, pavyzdžiui, vyksta vyskupijos golfo turnyras, tai klebonas mišias kaip iš kulkosvaidžio. Per 20 minučių. O kartais, kai užeina ūpas ilgesnį pamokslą pasakyti, tai ir iki dviejų valandų gali nusitęsti.

– O tai reiškia, kad kada prasidės bendruomenės susirinkimas, nuspręs ne bendruomenės valdyba, o ...

– Šnauzeri, Šnauzeri! Iš kur tavyje susikaupė tiek antikatalikiškos nuotaikos? Nejau tu iš tikrųju manai, kad labai blogai, jei bendruomenė paragina katalikus sekmadieniais nueiti į pamaldas.

– Tokie ten ir katalikai, jei bendruomenės paraginimo reikia. Aš tik noriu, kad man pasakytų, kada prasiseda bendruomenės renginiai. Kad nereiktų prie durų stovėti ir laukti maldų pabaigos. O bendruomenė gali raginti kiek tinkama...

– Gal ir derėjo tam Michianos sekretoriui tiksliau nurodyti susirinkimo pradžią. Bet jis turbūt ne iš piktos valios. Tiesiog nepagalvojo, kad ne visi tokie kaip jis pats. O tu iš vieno šiaudo vežimą priskaldei. Netolerancija kaltini visą JAV bendruomenę.

– Jeigu taip persistengtų tik vienas kitas cypdavatkė, norintis pasirodyti katalikiškesniu už popiežių, tiek to, – nieko nesakyčiau. Bet čia reikalai sudėtingesni. JAV bendruomenė čia kalba užkoduota kalba. Taip, kaip baltųjų karčiamoje. Kai pražilusiam juodaodžiui neparduoda alaus, o paprašo gimimo metrikų, tai ne dėl amžiaus. Kiekvienas juodis supranta, kad jis ten nepageidaujamas. Žinoma, jeigu užsispirs, alaus stiklą išsikovos – toks jau įstatymas. Bet kovoti už savo teises reika. Kaip ir JAV bendruomenėje, kur šitokie užkoduoti „priminimai" pasidarė jau taisyklė, nebe išimtis, kaip tu kad norėtum nuglostyti. Štai, neseniai Detroito priemiestyje buvo visos JAV bendruomenės renginys – svarstybos apie ryšius su Lietuva bei neišnaudotas galimybes ir pamokslai iš Lietuvos išsikviestiems valdžios vyrams. Ir vėl – bendrinės organizacijos darbotvarkėje – vienos konfesijos pamaldos. Priminimas kitamininčiams, kad žinotų savo vietą...

– Baik tu, Šnauzeri, su tais savo priminimais. Įsikandai vieną smulkmeną, tai ir losi dabar visus metus.

– Gerai, gerai! Jei nenori, aš daugiau apie tai nė žodžio. O tu gali sau ir toliau ekumeniškai darbuotis tolerancijos dirvonuose. □

Drausmės sargyboje

teratūrai. Šeštadienio rytą literatūros kritikas Saulius Žukas, neseniai Lietuvoje įsteigto A.J. Greimo semiotikos studijų centro vedėjas ir šios srities žurnalo *Baltų lankų* redaktorius kalbėjo apie „Rimvydo Šilbajorio lietuvių literatūros kritiką“, peržvelgdamas Lietuvoje pernai išleistą stambią rinktinę *Netekties ženklai* Lietuvos akimis. Jis pastebėjo, kad lietuviškoji literatūros kritika buvo aukštai vertinama intelektualiniuose sluoksniuose Sovietų Sąjungoje jau prieš 20 metų. Ją dar pakėlė A.J. Greimo paskaitos Vilniaus universitete ir susipažinimas su išeiviška kritika *Metmenyse*. R. Šilbajorio kritika parašyta skaitytojui prieinama kalba ir paremta solidžia analize. Jos tikslas apčiuopti poetinio žodžio jėgą ir surasti kūrinį vienijančią struktūrą. R. Šilbajoris prisiima rašytojo ar poeto susiformuotas „žaidimo taisykles“ ir per analizę grįžta prie meninės vertės, autoriams nepataikaudamas, nesumažindamas savo meninių kriterijų ir visiems vienodai juos taikydamas.

Ilonos Gražytės-Maziliauskienės pranešimas „Po barikadų: naujoji Lietuvos proza“ ribojosi 1990-1993 m. laikotarpyje išleistomis knygomis. Aptardama jų svarbiausias linkmes prelengentė suskirstė į 4 grupes; jas apibūdindama aukštuoju baroku, antiideologija, egzorcizmu ir populizmu. Pirmajai grupei ji priskyrė Jurgą Ivanauskaitę (*Pragaro sodai, Ragana ir lietus*) ir Jurgį Kunčiną (*Glisono kilpa, Tula*). Jų intereso centre yra meilė ir mirtis. Mėgsta metamorfozę, melodramą, masochistines tendencijas. Rašo „gražiai“, vartoja daug žodžių... Antiideologiniai rašytojai yra taip pat ir antimintininkai. Jie siekia paprastumo ir yra priešingybė barokininkams, nors kartais kasdienybę bando parodyti spalvingiau. Temos – vienatvė (Vytauto Narbuto *Per toli pažadėjo*), nelaiminga meilė (Antano Ramono *Balti vasaros debesys*). Šiai grupei dar priklauso Birutė Jonuškaitė (*Ievos neišvarė iš rojaus*), Dalia Urnevičiūtė (*Revanšas*), Zita Čepaitė (*Malvos istorija*), Vaidoto Morkūno ir Edmunto Untulio novelių rinkiniai... Prie egzorcistinės prozos (taip pavadintos dėl autorės įsitikinimo, jo iš mūsų turėtų būti išvyta ar pašalinta kančios bei aukos šmėkla) buvo priskirtas Vandos Juknaitės (kritikės manymu, talpiausios ir originaliausios rašytojos) romanas *Šermenys* , kuriame atsispindi agrarinė agonija, vaizduojamos paskutinės kaimo moterys. Tipiškiausias populistinės grupės atstovas – kelių romanų autorius (*Gyvenimo prasmės dizainas, Bitlų eros hieroglifas*) Vytenis Rožukas. Jo romanuose ryškūs populiarios literatūros visalaikiai bruožai: romantinė energija, lengvai suprantamas tekstas bei turinys, kuriame skaitytoją patraukia pavojus, flirtas ir paslaptis...

Literatūros vakare R. Šilbajoris supažindino su ką tik išleistu Liūnės Sutemos šeštuoju poezijos rinkiniu *Grafitti*, iš kurio pati autorė paskaitė keletą eilėraščių. Dar naujausios savo kūrybos skaitė du jaunesnės kartos Lietuvos poetai: Sigitas Parulskis ir Vytautas V. Landsbergis. Kanadietis radio ir spaudos žurnalistas Antanas Šileika paskaitė savo šmaikščią novelę, išverstą iš anglų kalbos. Vakaras užbaigtas S. Žuko ir R. Šilbajorio pokalbiu apie Henriko Radausko poeziją, abiems kritikams paskaitant ir čia pat analizuojant keletą jo eilėraščių.

Sekamdienio rytą kalbėjęs Sigitas Parulskis savo paskaitą „Nauja žodžio mitologija lietuvių literatūroje“ kukliai pavadino pastabų apie kūrimo būklę Lietuvoje kratiniu. Jis kalbėjo apie rašytojo mitą ir jo vidinę tikrovę, apie kai kurių jų privilegijuotą padėtį sovietinėje sistemoje ir visų suvienodintas sąlygas šiandien, kada nieko kito nemokėdamas rašytojas jaučiasi išskirtas iš bendruomenės. Galbūt dėl to tiek daug rašytojų dirba laikraščiuose, spausdindami ne vien savo kūrybą, bet ir straipsnius apie politiką, ekonomiką ir kitas sritis.

S. Parulskis nuolat įterpdavo savo vaikystės bei jaunystės prisiminimų, ironiškai kontrastuojančių su dabartimi, pasakojo apie savo kartos kolegas rašytojus, J. Ivanauskaitę, J. Kunčiną, J. Erlicką ir kitus.

Suvažiavimą uždarė Raimundas Mieželis, padėkodamas jo rengimo komitetui, įvairias premijas Lietuvoje paskyrusiems santariečiams (Z. Katiliškienei, E. Rastenienei, V. Adamkui, V. Kavoliui), Soros'o fondui už pagalbą Lietuvoje, taip pat primindamas naujus federacijos įsipareigojimus.

Po Lietuvos himno ir tradicinio nusifotografavimo būreliai dar šnekučiavosi, ar įsijungė į kitoje kiemo pusėje jau vykstančią PLC gegužinę.

Algirdas T. Antanaitis

Statement of Ownership, Management and Circulation
(Required by 39 U.S.C. 3685)

1A. Title of Publication	1B. PUBLICATION NO.	2. Date of Filing
AKIRAČIAI	7 0 6 5 0 0	10/01/93
3. Frequency of Issue	3A. No. of Issues Published Annually	3B. Annual Subscription Price
Monthly except August and December	10	$ 12.00

4. Complete Mailing Address of Known Office of Publication *(Street, City, County, State and ZIP+4 Code) (Not printers)*
9425 So. Pleasant Ave., Chicago, Ill. 606020

5. Complete Mailing Address of the Headquarters of General Business Offices of the Publisher *(Not printer)*
9425 So. Pleasant Ave., Chicago, Ill. 606020

6. Full Names and Complete Mailing Address of Publisher, Editor, and Managing Editor *(This item MUST NOT be blank)*
Publisher *(Name and Complete Mailing Address)*
Horozons Foundation, Inc. 9425 So. Pleasant Ave., Chicago, Ill. 60620

Editor *(Name and Complete Mailing Address)*
Henrikas Žemelis, 795 Odsila Way, Fontana, Wisconsin 53125

Managing Editor *(Name and Complete Mailing Address)*
Liūtas Mockūnas, 9425 So. Pleasant Ave., Chicago, Ill. 606020

7. Owner *(If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given. If the publication is published by a nonprofit organization, its name and address must be stated.) (Item must be completed.)*

Full Name	Complete Mailing Address
Horizons Foundation, Inc. (a non-profit corporation)	Same as in # 4

8. Known Bondholders, Mortgagees, and Other Security Holders Owning or Holding 1 Percent or More of Total Amount of Bonds, Mortgages or Other Securities *(If there are none, so state)*

Full Name	Complete Mailing Address
None	

9. For Completion by Nonprofit Organizations Authorized To Mail at Special Rates *(DMM Section 424.12 only)*
The purpose, function, and nonprofit status of this organization and the exempt status for Federal income tax purposes *(Check one)*
[X] (1) Has Not Changed During Preceding 12 Months [ ] (2) Has Changed During Preceding 12 Months *(If changed, publisher must submit explanation of change with this statement.)*

10. Extent and Nature of Circulation *(See instructions on reverse side)*	Average No. Copies Each Issue During Preceding 12 Months	Actual No. Copies of Single Issue Published Nearest to Filing Date
A. Total No. Copies *(Net Press Run)*	1330	1330
B. Paid and/or Requested Circulation 1. Sales through dealers and carriers, street vendors and counter sales	100	120
2. Mail Subscription *(Paid and/or requested)*	970	970
C. Total Paid and/or Requested Circulation *(Sum of 10B1 and 10B2)*	1070	1090
D. Free Distribution by Mail, Carrier or Other Means Samples, Complimentary, and Other Free Copies	160	160
E. Total Distribution *(Sum of C and D)*	1230	1250
F. Copies Not Distributed 1. Office use, left over, unaccounted, spoiled after printing	100	80
2. Return from News Agents	—	—
G. TOTAL *(Sum of E, F1 and 2—should equal net press run shown in A)*	1330	1330

11. I certify that the statements made by me above are correct and complete
Signature and Title of Editor, Publisher, Business Manager, or Owner
Liūtas Mockūnas, Managing Editor

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PATRIA, 2638 W. 71st Street, Chicago, Ill., 60629
PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8
SPAUDA, 10 John Street, Waterbury, Ct., 06702
S. PRAKAPAS, 49 Norseman Street, Toronto, Ont. M8Z 2P7
J. VAZNELIO prekybos namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill., 60629

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / praręsti prenumeratą:

Vardas ir pavardė .....

Gatvė .....

Miestas ..... Valstybė ..... Zip .....

AKIRAČIAI
9425 So. Pleasant Ave.,
Chicago, Illinois 60620

Prenumerata $ 12.00
Auka ..... $.....
Pridedu čekį $.....

ALP 1752

man regis

BUTELIS IR DULKINIMAS

Per pastaruosius kelis mėnesius perskaičiau eilę romanų: Milan Kunderos, Alain Robbe-Grillet, Ričardo Gavelio, Jurgos Ivanauskaitės, Jurgio Kunčino... Tris ilgokas Elizos Ožeškienės apysakas lenkų kalba... Tuo nesigiriu. Tai mano nepagydomas įprotis – smalsiai įsivelti į visokias aprašomų likimų painiavas. Šitaip, aišku, lyg ir nuskriaudžiu televizorių, atitolstu nuo politikos, nuo visuomenės... Kurį laiką vaikščioju apdujęs: galvoje zuja herojų poelgiai – išmintis, taurumas ar jų kvailumas, niekšybė, seksas. Tarp gyvenimo ir herojų visad dedu lygybės ženklą. Jei šią neseniai perskaitytą prozą turėčiau pasverti ant „įtaigumo" svarstyklių, prisipažinsiu, mane labiausiai sužavėjo Ožeškienė. Tai bent talentas! Iš jos sakinių plūsta gyvenimas, srūva žmonių kraujas, atsiveria nuostabus kerintis panemunės peizažas. Jokio dirbtinumo, jokio vaipymosi, jokių nuobodžių fantasmagorijų. Mano išmone, rašytojai tada sugebėjo įdomiau pasakoti.

* * *

Patys paskutiniausi romanai, kuriuos pavyko įsigyti ar pasiskolinti, buvo R. Gavelio „Vilniaus džiazas" ir J. Kunčino „Glisono kilpa". Esu anksčiau skaitęs Gavelio „Vilniaus pokerį" ir Kunčino „Tūlą". Tegul neužsigauna R. Gavelis: jo moderniai surėstuose tekstuose per daug visokio kamšalo. Apgenėjus tankius herojų mintijimo bruzgynus apvalius gyvenimiškas situacijas nuo perdėm dirbtinio fantazavimo, romanai būtų kur kas įtaigesni, juolab kad autorius sugeba meistriškai skambinti erotikos vaizdų klavišais, pateikdamas skaitytojui juslingas moters apnuoginimo interpretacijas. Iš tiesų tik tuo ir remiasi jo beletristikos stiprybė. Seksu.

Tegul neužsirūstina ir Jurgis Kunčinas: jo „Glisono kilpoje" dažniausiai regime du dalykus: butelį ir moterų dulkinimą. Paskutinį žodį rašau nesidrovėdamas, nes jis šiandien Lietuvoje minimas rimčiausiuose leidiniuose. Štai „Poezijos pavasaryje 93" jaunas poetas Benediktas Januševičius, žibinto šviesoje išvydęs melsvas peteliškes, eiliuoja: „norėčiau išdulkint nors vieną iš jų!". Vyro apetitą išreiškianti metafora. Tokios nesikratytų net garsusis amerikiečių Charles Bukovskis, kurio ciniška poezija dažniausiai sukasi apie „dulkinimą" ir butelį. Vokiečių kilmės Bukovskis labai populiarus Vokietijoje. Bet stabtelkime ties J. Kunčino „Kilpos" heroika buteliui. Kalbėti apie pagrindinio veikėjo Jeronimo Jaro dvasines problemas, apie jo sankirtį su dusinančia sovietine sistema, apie laisvės troškimą, poetišką sielą, nerimą, vaizduotės vizijas... neįmanoma, nes visas siužetas skęste skęsta svaigalų liūne. Su šitokiu girtuokliavimu nesu susidūręs jokioje grožinėje knygoje. Praneša net Ivanauskaitės „Pragaro sodų" bohemą. J. Kunčino kalba vaizdinga. Čia: laka, maukia, kliukina, lenkia, gurkšnoja, siurbia, užsiverčia... samagoną, samanę, ruginę, trauktinę, baltąją, šnapsą, rislingą, alų...

„Išmesdavo gerą burną", „vienas svečias, apspangęs nuo degtinės, ėmė vieną viešnią laužti", „mūktelėjo dar taurelę", „vertė į gerklę vieną stikliuką po kito", „plempdavau alų", „įsipyliau stiklą degtinės, vienu mauku išgėriau, o cigaretė, vos įkišta burnon, pati užsidegė", „kaip pasiutę šunes lakėm nuo pat ryto", „jeigu ne naminė, niekad gyvas nebūčiau ištvėręs ilgų valandų", „kas rytą pusryčiams gaudavau butelį naminės", o kartą neradęs namuose nė lašo, „susikliukinau visą Šėmos odekoloną".

Anot Šėmos, romano herojus „smakas prie mergų, vikrus kaip žebenkštis, drąsus", tačiau pasmerktas alkoholiui, „nėra vaisto nuo šito".

* * *

Panašiu ruožtu, J. Kunčino romane vaizduojamoms moterims nėra vaisto nuo šitokio prasigėrusio smako. Visos paeiliui įsimyli iki ausų. Kai kurios žudosi ar kraustosi iš proto. Parafrazuojant R. Gavelį, nuo jo sklinda slaptos seksoto malonumo bangos. Per palyginti trumpą laiką Jeronimas Jaras pereina virtinę gražuolių: Lindą, Jūratę, Kostę, Ofeliją, pulko Damą Valentiną, Rūtą, Vigiliją, Elzą, Erną, Laputę, Birutę. Antroje romano dalyje įkliūva į įsimylėjusios Agnės pinkles. Po to –į narkomanės Jutos glėbį. Žodžiu, sekasi jam kaip retam kitam kazanoviškų galių šaunuoliui. Na, ir mylėjimosi žodynas čia yra apstus. Ne vien dulkina meilužes, bet ir kedena, minko, gniaužo, siaučia jų vynuogynuose... Ne vien lovoje bet ir parko krūmuose, dūšuose, pirtyje, priemenėj, palėpėj, statybų aikštelėj, nutykotam tuščiam kambaryje, visokiuose užkaboriuose...

Įsitikinau, kad Lietuvos naujausioj prozoj (vadinkime ją avangardine) pagrindinis herojus, kaip taisyklė, yra savotiškas genijus, gabumais ir išvaizda pralenkiąs kitas vyriškas menkystas. Jo rate, tarsi išdidaus pentinuoto gaidžio kieme, sukaliojasi viena už kitą dailesnė paukštelė, pasišovusi tam genijui atsiduoti dvasia ir kūnu.

Pr. Visvydas

laiškai

Akiračiai
9425 So. Pleasant Ave.,
Chicago, Ill. 60620

AR BARĖNO ROMANAI PROLETARINIAI ?

Turiu seną įprotį paskaityti, ką lietuviška ar angliška spauda rašo apie knygas, ir esu priėjęs įšvados, kad mūsiškėje recenzijas rašantiems vienam kitam kartais ima ir pritrūksta vieno mažo dalyko – tinkamo žodžio kultūros. Kai argumentus pakeičia maivymasis, tyčiojimasis ar kokios neskanios užuominos, kaipgi kitaip tokį rašymą pavadinsi? Rašančiam gal visoks pašmaikštavimas ir malonus, štai kaip aš moku ir sugebu, bet jis juk nepadeda išaiškinti dėstomo dalyko, greičiau net aptemdo išvadas.

Tokių susuktų recenzijų mėgėjas yra Vytautas Aleksandras Jonynas. Tiesa, jei jam kuris autorius ar jo knyga patinka, tai, rodos, labai ieško tinkamų žodžių, kad galėtų išaukštinti. O jeigu, pone, Dieve, saugok, jis ko nemėgsta, tai tas jau atsiims visokiais kabinėjimaisi ir knibinėjimaisi. Prof. V. Mykolaitis-Putinas sakydavo: nerašykite apie knygas, kurios jums nepatinka. Patarimas, rodos, geras, bet, matyt, nėra noro jo laikytis, nes nebūtų progos pašmaikštauti.

Esu vienas iš tų, kurių Vyt. A. Jonynas nemėgsta ir vis stengdavosi kaip nors šitai parodyti savo recenzijose. Dar jis tiesiog entuziastiškai yra rašęs apie *Tūboto gaidžio metus*, o po to staiga netekau jo malonės. Nežinau, kas atsitiko. Sakau, arba būsiu užmiršęs, kaip reikia šiek tiek žmoniškiau knygas rašyti, arba... to kito spėjamo „arba" nenorėčiau čia dabar sakyti. Tai kartais jo rašymas ir įžeidimu pakvipdavo.

Štai 1983 m. *Tėviškės žiburiai* išspausdino jo rašytą mano *Beragio ožio metų* recenziją, pavadintą: „Proletarinis romanas". Tada laikraščio redaktorius net kitą recenziją parūpino, kad tas šališkumas nebūtų taip matyti. Be abejo, Vyt. A. Jonynas žino, kas buvo ta proletarinė literatūra. Tautkaitė, Pauliukevičius, Guzevičius, poeto Vl. Šlaito dėdė Kazys ir dar keli kiti rašė propagandinius romanus, apsakymus ir eiles, stengdamiesi pasitarnauti sovietiniam komunizmui. Ar ir aš taip darau? Argi varau kokią propagandą? Nesąmonė! Žinodamas, kas ta proletarinė literatūra, taip pakrikštytos knygos nesirūpinčiau imti skaityti. Proletarų oficialiai Lietuvoje nebuvo iki 1940 m., ir juos atnešė tankai ir šūkis „Visų šalių proletarai, vienykitės".

Ta mane įžeidžianti recenzija apie *Beragio ožio metus* išspausdinta laikraštyje, o laikraštis greit pamirštamas. Tačiau Vyt. A. Jonynas dabar toje didžiulėje lietuvių išeivijos literatūrai skirtoje knygoje įžeidimą pakartojo, šįkart proletariniu jau vadindamas ir *Meškos maurojimo metus* ir dar su dviejų redaktorių – literatūros žinovų poeto Kazio Bradūno ir prof. Rimvydo Šilbajorio – palaiminimu. Kaip *Literatūroje ir mene* rašoma, ta knyga plačiai paskleidžiama Lietuvoje, tai ir ten bus žinoma, kad svetur gyvena toks proletarinių romanų autorius senis Barėnas.

Tiesa, K. Bradūnas tos *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990* knygos įžanginiame žodyje sako, kad savo bendradarbių straipsnių netaisę, tik maždaug kablelius į vietas sudėję. O jei ir taip, tai vis tiek skaitė, kas jų parašyta. Išeitų, kad ir jiedu sutiko mane laikyti proletariniu grafomanu. Apie mano knygas nemaža kas rašė recenzijas, bet iš jų visų išsiskyrė Vyt. A. Jonynas, ir redaktoriai, aišku, tai žino ir pakvietė jį ir toje knygoje įamžinti tą vardą. Sakau: įamžinti, nes knygos popierius neblogas, tai išlaikys kokius 500 metų ir kartu tą man priskirtą proletarinio rašytojo dėmę.

Pagaliau jeigu proletarinėmis vadinamos knygos, kuriose veikia paprasti neturtingi žmonės, tai turtingesnius vaizduojančias būtinai reikėtų vadinti buržuazinėmis ar buožinėmis, tai bus išlaikytas vienodumas, bent aiškiai matysime, kad ką Lietuva po 50 metų išmeta, tai tas dvokiančias šiukšles dabar susirenka ir jomis naudojasi svetur, arba egzode, gyvenantieji kritikai. mano atveju jau aiškiai matyti.

Redaktoriai, rodos, ne tik galėjo, bet gal ir net privalėjo pastebėti, kad Vyt. A. Jonynas kažkodėl man priskyrė A. Koestlerio *Tamsa vidudienį* ir G. Orwellio *Gyvulių ūkio* vertimus, kaip kokias svetimas plunksnas, kai iš tikro pirmąjį išvertė Vincas Kazokas, pavadinęs *Nulis ir begalybė,* o antrąjį Fabijonas Neveravičius. Tie duomenys yra *Lietuvių enciklopedijoje*, sunkumų pasitikrinti, rodos, nebūtų. Organizuodamas *Pradalges*, deja, nesu prašęs Rašytojų draugijos valdybos kokio nors pritarimo, kaip knygoje rašoma, o individualiai kalbinau rašytojus bendradarbiauti. Turiu dar pasakyti, kad F. Neveravičius 1975 m. jokios lenkų PEN klubo premijos negavo, o kun. J. Kuzmickis ne tik redagavo, bet ir leido ne *Šaltinį*, bet kitą žurnalą. Duomenys taip pat yra *Lietuvių enciklopedijoje*. Toje storulėje egzodo literatūroje ir bibliografija paviršutiniškai pateikta, ir tai tektų apgailėti.

K. Barėnas

Akiračius skaitome abu, atidžiai, su dėmesiu ir dideliu pasitikėjimu.

Jonas ir Regina Nasvyčiai

Cleveland, Ohio

Gerb. „Akiračių" administracijai:

Mudu su žmona šių metų rugpjūčio 23 išvykstame į Lietuvą nuolatiniam apsigyvenimui, tad *Akiračių* siuntinėjimą prašau sustabdyti.

Linkiu Jums ir gerb. Redakcijai ryžto ir ištvermės reikšmingame lietuviškos spaudos darbe.

Kazys Gimžauskas

St. Petersburg. Fl.

Persikėliau gyventi į Lietuvą, kur siuntinėti jūsų gerą žurnalą oro paštu būtų per brangu. Todėl prašau *Akiračių* senu adresu nebesiuntinėti.

Ged. Vasiliauskas

Ukmergė

83 metų mūsų skaitytojas Adolfas Juška, neseniai turėjęs didelę klubo pakeitimo operaciją, apgailestauja, kad dėl didelių midicininių išlaidų šį kartą mus paremia $3 auka. Mūsų mielam skaitytojui didelis, didelis ačiū už auką. Linkime sveikatos ir stiprybės – Red.